

Брюксел, 23 септември 2026 г.
(OR. en)

13300/26

COPEN 337
JAI 1163
FREMP 291

ПРИДРУЖИТЕЛНО ПИСМО

От:	Генералния секретар на Европейската комисия, подписано от г-жа Martine DEPREZ, директор
Дата на получаване:	23 септември 2026 г.
До:	Г-жа Thérèse BLANCHET, генерален секретар на Съвета на Европейския съюз
№ док. Ком.:	COM(2026) 497 final
Относно:	ДОКЛАД НА КОМИСИЯТА ДО ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ И СЪВЕТА за изпълнението на Препоръка (ЕС) 2023/681 на Комисията от 8 декември 2022 г. относно процесуалните права на заподозрените и обвиняемите, които са обект на предварително задържане, и относно материалните условия на задържане

Приложено се изпраща на делегациите документ COM(2026) 497 final.

Приложение: COM(2026) 497 final

ЕВРОПЕЙСКА
КОМИСИЯ

Брюксел, 23.9.2026 г.
COM(2026) 497 final

ДОКЛАД НА КОМИСИЯТА ДО ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ И СЪВЕТА

**за изпълнението на Препоръка (ЕС) 2023/681 на Комисията от 8 декември 2022 г.
относно процесуалните права на заподозрените и обвиняемите, които са обект на
предварително задържане, и относно материалните условия на задържане**

Въведение

На 8 декември 2022 г. Комисията прие Препоръка (ЕС) 2023/681 относно процесуалните права на заподозрените и обвиняемите, които са обект на предварително задържане, и относно материалните условия на задържане ⁽¹⁾ (наричана по-нататък: „Препоръката относно задържането“). Препоръката относно задържането представлява първият акт на ЕС, с който се въвеждат стандарти относно предварителното задържане и материалните условия на задържане.

Параграф 87 от Препоръката относно задържането предвижда, че държавите членки следва да информират Комисията за предприетите от тях последващи действия във връзка с посочената препоръка в срок от 18 месеца след приемането ѝ. Въз основа на тази информация Комисията следва да извърши мониторинг и оценка на предприетите от държавите членки мерки и да представи доклад на Европейския парламент и на Съвета в срок от 24 месеца след приемането ѝ.

В Препоръката относно задържането се подчертава, че предварителното задържане трябва да се използва като крайна мярка, прилагана само когато е строго необходимо и когато не са налични подходящи алтернативни мерки. Същевременно условията на задържане трябва да отговарят на минималните стандарти, за да се защити човешкото достойнство и да се гарантира спазването на задълженията, свързани с основните права. Тези принципи са не само съществени сами по себе си, но и поставят основите на взаимното доверие, което е от основно значение за безпрепятственото съдебно сътрудничество в рамките на ЕС.

В своята съдебна практика Европейският съд по правата на човека посочва, че предварителното задържане трябва да се възприема като изключителна мярка и преимуществено следва да се използват мерки за процесуална принуда, които не включват лишаване от свобода. Прекалено дългите периоди на предварително задържане се отразяват неблагоприятно на лицата и моделът на твърде продължителното предварително задържане в дадена държава-членка може да подкопае взаимното доверие.

Рамково решение 2009/829/ПВР относно европейската заповед за надзор (ЕЗН) има потенциала да ограничи предварителното задържане в ЕС, но прилагането му от държавите членки остава изключително ограничено.

Освен това, когато материалните условия на задържане не отговарят на договорените стандарти, последиците надхвърлят рамките на отделния случай. Незадоволителните условия на настаняване, пренаселеността, липсата на достъп до здравни грижи и недостатъчните гаранции за уязвимите групи пораждаат сериозни опасения в контекста на Хартата на основните права и Европейската конвенция за правата на човека.

Тези недостатъци оказват пряко въздействие върху функционирането на Европейската заповед за арест (ЕЗА), тъй като изпълняващите съдебни органи трябва да откажат предаването на исканото лице, ако то е изложено на реален риск от нечовешко или унижително отношение. През последните години съдилищата все по-внимателно

⁽¹⁾ Препоръка (ЕС) 2023/681 на Комисията от 8 декември 2022 г. относно процесуалните права на заподозрените и обвиняемите, които са обект на предварително задържане, и относно материалните условия на задържане, C/2022/8987, (ОВ L 86, 24.3.2023 г., стр. 44).

разглеждат условията на задържане в издаващата държава членка, което води до забавяния, допълнителни изисквания за доказателства и, в някои случаи, до отказ за изпълнение на ЕЗА.

Наличните статистически данни относно ЕЗА ⁽²⁾ показват, че от 2016 г. насам в близо 586 случая държавите членки са отказали или забавили изпълнението на ЕЗА поради опасения, свързани с реален риск от нарушаване на основните права, включително въз основа на неподходящи материални условия на задържане.

Възникнала е и практика за изискване на гаранции от издаващите заповедта съдебни органи.

Това показва ключовата роля на стандартите за задържане за запазване на взаимното доверие ⁽³⁾. Принципът на взаимно признаване се основава на разбирането, че всички държави членки осигуряват равностойно и подходящо равнище на защита на правата. Когато това разбиране е разколебано от доказателства за системни недостатъци при условията на задържане, се застрашава ефективността и надеждността на механизма на европейската заповед за арест. Това подкопава доверието между съдебните органи, засяга сътрудничеството по трансгранични наказателни дела и натоварва допълнително съдилищата с необходимостта да оценяват съответствието за всеки отделен случай.

В тази връзка срещите през 2025 г. на форума на високо равнище относно бъдещето на наказателното правосъдие (HLF), посветени на потенциални правила на ЕС за предварителното задържане и материалните условия на задържане, породиха противоречие сред участниците. Според една група участници въпросите, свързани със задържането, следва да се разглеждат на национално равнище, тъй като попадат в обхвата на националната процесуална автономия, докато друга група участници призова за приемане на мерки на равнище ЕС с цел изготвяне на задължителни стандарти за защита. Първата група подкрепи прилагането на допълнителни мерки с незадължителен характер, като например финансиране на проекти, и подчерта необходимостта да се положат усилия за прилагането на Препоръката относно задържането. Втората група изтъкна наличието на сериозни доказателства за пропуски в стандартите за задържане в държавите членки, както и за недостатъчната ефективност на съществуващите превантивни механизми на равнище Съвета на Европа.

⁽²⁾ https://commission.europa.eu/publications/replies-questionnaire-quantitative-information-practical-operation-european-arrest-warrant_bg.

⁽³⁾ Решенията на Съда на Европейския съюз по делата Aranyosi и Căldăraru (съединени дела C-404/15 и C-659/15 PPU), ML (C-220/18 PPU), Dorobantu (C-128/18) и Breian (C-318/24) показаха как на практика материалните условия могат да повлияят на взаимното доверие.

Методика

В настоящия доклад за изпълнението се разглежда начинът на прилагане на стандартите на ЕС относно процесуалните права при предварителното задържане и материалните условия на задържане в 27-те държави членки. Той има за цел да се предостави сравнителен преглед на съществуващите правни рамки и практики, като се подчертаят основните области на сходство и различия, както и пропуските в изпълнението.

Държавите членки информираха Комисията за предприетите от тях последващи действия във връзка с Препоръката в срок от 24 месеца след приемането ѝ. За тази цел през 2024 г. бяха разработени въпросници в сътрудничество със служители в местата за лишаване от свобода, съдии и прокурори, както и с представители на Комитета против изтезанията (КПИ) към Съвета на Европа и на Агенцията на Европейския съюз за основните права (FRA).

По отношение на материалните условия на задържане във въпросника е поставен акцент предимно върху практическото прилагане на стандартите, предвидени в Препоръката относно задържането. Информацията относно законодателното прилагане на тези стандарти за материалните условия на задържане във всяка държава членка вече може да бъде намерена в базата данни на Агенцията за основните права (FRA) относно наказателното задържане, разработена по искане на Комисията и обществено достъпна на адрес <https://fra.europa.eu/en/databases/criminal-detention/>.

Въпросникът също така имаше за цел да събере информация за начина, по който държавите членки са въвели процесуалните права при предварителното задържане и как са прилагали на практика предварителното задържане.

Въпросниците бяха изпратени чрез EU Survey на 24 юли 2024 г. Комисията получи отговорите от всички държави членки до юни 2025 г.

Макар че се включиха администрациите на местата за лишаване от свобода на всички държави членки, не всички отговориха на всеки въпрос от въпросника. Освен това съществуват значителни различия между информационните системи, използвани за събиране на данни. Някои държави членки поддържат напреднали централизирани бази данни, които проследяват нивата на заетост, инцидентите, поставянето в строг тъмничен режим, жалбите, кадровото обезпечаване и участието в програми. Други разчитат на децентрализирано или ръчно съхраняване на данни, което ограничава възможността за агрегиране на данните или проследяване на тенденциите.

При оценката на информацията Комисията установи, че някои държави членки са предоставили непълна информация, докато други са предоставили много подробни данни. Количеството и качеството на данните, предоставени на Комисията, се различаваха значително сред държавите членки. Поради това съществува риск от извеждане на изкривени заключения или от представяне на подвеждаща картина на ситуацията по отношение на задържането в отделните държави членки.

Следователно, като първа стъпка Комисията ще публикува този доклад, който предоставя общ преглед на ситуацията в ЕС по отношение на процесуалните права при предварителното задържане и материалните условия на задържане.

Като втора стъпка Комисията разработва в тясно сътрудничество със Съвета на Европа информационни фишове за отделните държави относно материалните условия на задържане в рамките на текущия съвместен проект на ЕС и Съвета на Европа⁽⁴⁾. Информационните документи биха могли да служат и като достъпен инструмент, предоставящ ясен преглед на ситуацията по отношение на задържането във всяка държава членка, включително в контекста на преценките, извършвани по отношение на ЕЗА.

Добавената стойност на настоящия доклад е, че предоставя информация относно начина, по който се прилага Препоръката относно задържането в целия ЕС. Целта на анализа е да се направи оценка на степента на съответствие на държавите членки, както и да се установят системни пропуски, при които би било необходимо по-голямо сближаване. В заключението на настоящия доклад не се описват единствено недостатъци, но се изтъкват и примери за добри практики.

⁽⁴⁾ <https://www.coe.int/en/web/implementation/european-npm-forum>.

МИНИМАЛНИ СТАНДАРТИ ЗА ПРОЦЕСУАЛНИТЕ ПРАВА НА ЗАПОДОЗРЕНИТЕ И ОБВИНЯЕМИТЕ, КОИТО СА ОБЕКТ НА ПРЕДВАРИТЕЛНО ЗАДЪРЖАНЕ

1. Предварителното задържане като крайна мярка и алтернативи на задържането

(14) Държавите членки следва да налагат предварително задържане само когато това е строго необходимо и като крайна мярка, като надлежно отчитат специфичните обстоятелства при всеки отделен случай. За тази цел държавите членки следва да прилагат алтернативни мерки, когато това е възможно.

(15) Държавите членки следва да приемат презумпция в полза на освобождаването. Държавите членки следва да изискват от компетентните национални органи да поемат тежестта на доказване по отношение на необходимостта от налагане на предварително задържане.

(16) За да се избегне неподходящо използване на предварителното задържане, държавите членки следва да предоставят възможно най-широк набор от алтернативни мерки, подобни на алтернативните мерки, посочени в Рамково решение 2009/829/ПВР на Съвета за прилагане на принципа за взаимно признаване към актове за налагане на мерки за процесуална принуда като алтернатива на предварителното задържане.

(17) Тези мерки може да включват: а) ангажменти за явяване пред съдебен орган, както и когато е необходимо, за ненамеса в процеса на правораздаване и за въздържане от определено поведение, включително като част от професия или определена трудова дейност; б) изисквания за ежедневно или периодично отчитане пред съдебен орган, полицията или друг орган; в) изисквания за приемане на надзор от агенция, определена от съдебния орган; г) изисквания за подлагане на електронно наблюдение; д) изисквания за пребиваване на определен адрес, със или без условия по отношение на часовете, които трябва да бъдат прекарани там; е) изисквания за ненапускане на определени места или райони или за невлизане в тях без разрешение; ж) изисквания лицето да не се среща с определени лица без разрешение; з) изисквания за предаване на паспорти или други документи за самоличност; и и) изисквания за предоставяне или осигуряване на финансови или други форми на гаранция по отношение на поведението по време на съдебния процес.

Повечето правни уредби допускат лишаване от свобода преди постановяването на осъдителна присъда, когато това е необходимо и пропорционално, и когато задържането не може да бъде заменено с по-малко ограничителна мярка. В някои държави членки това изискване е изрично посочено в законодателството; в други то се прилага чрез съдебната практика и установената практика на съдилищата. Дори в случаите, в които принципът не е изрично закрепен в законодателството, съдилищата извършват преценки за пропорционалност, които на практика ограничават прилагането на задържането само до изключителни случаи. Нито една държава членка не предвижда автоматично

предварително задържане за която и да е категория престъпления или предполагаеми извършители на престъпления. В малък брой правни системи тежките престъпления могат да водят до оборими презумпции в полза на задържането, но съдиите все пак трябва да извършват индивидуализирана преценка, основана на принципите на необходимост и пропорционалност.

Във всички държави членки съдебните органи отговарят за издаването на заповеди за задържане и трябва да представят мотивирано решение, в което да се посочи защо алтернативните мерки не могат да постигнат желаните цели.

Всички държави членки предвиждат алтернативи на предварителното задържане, макар те да се различават по структура и достъпност. Сред общите мерки попадат задължения за явяване пред органите, ограничения на контактите или придвижването, изисквания относно местопребиваването, забрани за пътуване, предаване на документи за пътуване, финансови гаранции, както и различни форми на електронно наблюдение или освобождаване под надзор. В някои правни системи е предвиден неизчерпателен списък на алтернативите, което позволява на съдилищата да определят условията съобразно личните обстоятелства на обвиняемия. В други системи списъкът е по-ограничен, но все пак се прилагат алтернативи при преценка на всеки отделен случай, особено когато рискът може да бъде достатъчно намален без задържане.

Електронното наблюдение е налично в повечето държави членки, макар неговата употреба да остава неравномерна поради технически ограничения, недостиг на персонал или изисквания като стабилно жилищно настаняване. В някои държави членки често се използва електронното наблюдение, докато други го ограничават до случаите след постановяване на осъдителна присъда или го прилагат рядко. Гаранцията продължава да се използва в държавите членки, но има различни форми. В някои държави членки гаранцията служи главно за осигуряване на явяването на обвиняемия пред съда или за спазване на условията за условно освобождаване, докато в други тя е основен елемент от процедурата по освобождаване и се основава на конституционно защитени права. Разликите се отнасят до това дали съдилищата трябва да предложат освобождаване под гаранция по собствена инициатива, как съдилищата определят дали сумата е пропорционална на средствата, с които разполага заподозряното лице, и дали заподозряното лице може да плаща на вноски. Много държави членки рядко използват освобождаване под гаранция, като вместо това предпочитат да наложат задължения за явяване пред органите или ограничения на придвижването.

Механизмите за надзор на алтернативите също се различават. Пробационните служби заемат важно място в много държави членки, като осъществяват мониторинг и проверки за съответствие и изготвят доклади преди постановяване на присъдата, които подпомагат съдилищата при определянето на подходящи условия. В други правни системи такива доклади не се изготвят, освен при сложни случаи или когато се преценява възможността за прилагане на електронно наблюдение. Често срещани пречки пред прилагането на алтернативи на предварителното задържане в досъдебната фаза са нестабилното жилищно настаняване, ограничените социални или семейни връзки, недостатъчните ресурси за надзор и административните забавяния поради недостиг на персонал.

Европейската заповед за надзор (Рамково решение 2009/829/ПВР), която има за цел да улесни трансграничното признаване на алтернативите на предварителното задържане, продължава да се използва рядко. Въпреки че почти всички държави членки са транспонирали този инструмент, приложението му на практика остава ограничено

поради сложността на административните процедури, слабата осведоменост сред практикуващите юристи и опасенията относно неговата изпълнимост.

Уязвимите лица по принцип не са предмет на отделни правни режими, но при вземането на решения относно задържането или прилагането на алтернативи съдилищата са длъжни да отчитат индивидуалните обстоятелства, като увреждане, възраст, бременност, заболяване или социална маргинализация. В някои държави членки съществуват изрични законодателни разпоредби, насърчаващи прилагането на мерки, невключващи лишаване от свобода, в случаите, засягащи уязвими лица.

Общи тенденции

Като цяло в държавите членки се открояват три основни модела:

- системи, които съчетават силни правни гаранции с редовно прилагане на алтернативи на предварителното задържане и добре развити структури за надзор;
- системи с подробни правни рамки, но с неравномерно прилагане поради ресурсни или технически ограничения;
- системи, в които съществуват алтернативи на предварителното задържане, но те се прилагат рядко, и където произтичащата от това съдебна преценка често води до прекомерна употреба на предварителното задържане

Повечето държави членки утвърждават в законодателството или в съдебната практика принципа, че задържането следва да се използва като крайна мярка, и предвиждат алтернативи като задължения за явяване пред органите, освобождаване под гаранция, електронно наблюдение или ограничения на придвижването. Въпреки това практическото използване на такива мерки в досъдебната фаза се различава значително, като в някои случаи е възпрепятствано от технически ограничения и липса на доверие или недостиг на ресурси. Използването на ЕЗН също остава ограничено. Макар да се случва рядко, все още се прилага задължително предварително задържане за определени престъпления в някои държави членки.

2. Основателно подозрение и основания за предварително задържане

(19) Държавите членки следва да налагат предварително задържане единствено въз основа на основателно подозрение, установено в резултат на внимателна оценка за всеки отделен случай, че заподозряното лице е извършило въпросното престъпление, и следва да ограничат правните основания за предварително задържане до: а) риск от укриване; б) риск от повторно извършване на престъпление; в) риск заподозряното лице или обвиняемият да се намеси в процеса на правораздаване; или г) риск от заплахата за общественения ред.

(20) Държавите членки следва да гарантират, че определянето на всеки риск се основава на конкретните обстоятелства по случая, като обаче специално внимание се обръща на: а) естеството и тежестта на предполагаемото престъпление; б) наказанието, което може да бъде наложено в случай на осъдителна присъда; в) възрастта, здравословното състояние, характера, предишните присъди и личното и социалното положение на заподозряното лице, и по-специално неговите връзки в общността; и г) поведението на заподозряното лице, особено начина, по който е изпълнило всички задължения, наложени му в хода на предходно наказателно производство. Обстоятелството, че заподозряното лице не е гражданин на държавата, в която се предполага, че е извършено престъплението, или няма други връзки с нея, само по себе си не е достатъчно, за да се заключи, че е налице риск от бягство.

(21) Държавите членки се насърчават да налагат предварително задържане само

Предварителното задържане изисква кумулативното изпълнение на две предпоставки, приложими във всички държави членки, а именно: достатъчно обосновано подозрение за извършването на престъпление и наличие на конкретни законоустановените основания, които показват необходимостта от задържането. Въпреки че терминологията се различава в отделните държави членки — от „основателно подозрение“ до „сериозни признаци“ или „вероятна причина“ — основният стандарт за доказване е сходен. Следователно подозрението трябва да се основава на обективни доказателства, надхвърлящи обикновеното предположение, но да не достига нивото на доказуемост, необходимо за постановяване на осъдителна присъда.

Степента на доказване, която съдилищата трябва да прилагат, се намира между обикновеното полицейско подозрение и приложимия стандарт в съдебния процес. Съдебните органи трябва да се убедят, че са налице конкретни и проверими данни, свързващи обвиняемия с предполагаемото престъпно деяние. Някои държави членки прилагат сравнително висок доказателствен праг, като изискват наличието на ясни фактически елементи. Докато други се ръководят от вътрешното убеждение на съда, което е съобразено със съдебната практика на Европейския съд по правата на човека. В някои правни системи задържане не може да бъде постановено, докато не бъде официално повдигнато обвинение, докато други разрешават предварително задържане за кратки периоди, когато формализирането на подозрението е неизбежно.

Минималните прагове на наказанията също са различни. Някои държави членки ограничават предварителното задържане до престъпления, за които се предвиждат

наказания над определено равнище, докато други не налагат законоустановен минимум, но въпреки това прилагат на практика принципите на пропорционалност.

Признатите основания за задържане са в голяма степен хармонизирани. Във всички правни системи се допуска задържане въз основа на риск от бягство, риск от възпрепятстване на разследването и риск от повторно извършване на престъпление. В някои системи е допустимо и при заплахи за обществения ред или обществената сигурност. Съдилищата преценяват риска чрез цялостна оценка на личните обстоятелства на обвиняемия, включително местопребиваване, заетост, социални връзки, гражданство, предходното му поведение и тежестта на престъплението. Липсата на постоянно местопребиваване обичайно се приема за утежняващ фактор, въпреки че държавите членки се различават по начина на оценяване на трансграничното местопребиваване в рамките на ЕС, като някои от тях приемат връзките с други държави членки за фактор, намаляващ риска, в съответствие с принципа на взаимно доверие.

Оценките на риска се извършват индивидуално за всеки отделен случай. Съдиите разглеждат тежестта на престъплението, предвиденото наказание, връзките на заподозрения с общността, съдебното му минало и поведението му по време на разследването. До момента нито една държава членка не използва автоматизирани инструменти или инструменти, основани на алгоритми, при оценката на риска; решенията остават изцяло в правомощията на съда и по негова преценка.

Здравословното състояние, възрастта или увреждането обичайно оказват влияние върху преценката дали е необходимо предварително задържане. Някои държави разрешават освобождаване или поставяне под домашен арест по медицински или хуманитарни съображения, докато други предлагат терапевтични алтернативи още на досъдебната фаза за лица със зависимост към психоактивни вещества или с потребности, свързани с психичното здраве. В други държави членки обаче това не е възможно поради презумпцията за невиновност. Съображенията, свързани с уязвимостта на лицето, могат да обосноват прилагането на по-малко ограничителни мерки или в определени случаи да изключат прилагането на задържане.

Общи тенденции

Във всички държави членки съдилищата преценяват необходимостта от налагане на предварително задържане въз основа на комбинацията от степен на доказване и основания, свързани с оценката на риска. Въпреки това прагът за налагане на предварително задържане, например „основателно подозрение“ или „сериозни признаци за вина“, се определя по различен начин в държавите членки. Съдебната преценка заема централно място във всички държави членки и нито една система не разчита на автоматизирани средства. В много държави членки се вземат предвид съображения, свързани с уязвимостта на лицето.

3. Мотиви на решенията за предварително задържане

(22) Държавите членки следва да гарантират, че всяко решение на съдебен орган за налагане на предварително задържане, за удължаване на срока на предварителното задържане или за налагане на алтернативни мерки е надлежно мотивирано и обосновано, като се посочват конкретните обстоятелства, свързани със заподозряното лице или обвиняемия, които обосновават задържането му. На засегнатото лице следва да се предостави препис от решението, в което следва да са включени и причините, поради които алтернативите на предварителното задържане не са сметнени за подходящи.

Съдебната обосновка е основна гаранция за прозрачност, справедливост и законност при налагането и удължаването на предварителното задържане. Всички държави членки изискват от съдилищата да издават мотивирани решения, в които подробно се излагат фактическите и правните основания за задържането, обяснява се защо алтернативите на предварителното задържане са неподходящи и се установява, че продължаване на задържането все още е необходимо и пропорционално.

В заповедта за задържане трябва да е идентифициран обвиняемия, да са посочени предполагаемите престъпления, да са цитирани съответните разпоредби, да са изложени основанията за задържането, както и фактическите обстоятелства, водещи както до подозрението, така и до необходимостта от задържане.

Много държави членки предвиждат фиксирани срокове за постановяване на писмени съдебни актове, вариращи от незабавно разпореждане до срокове от 24 или 48 часа. Писмените мотиви са незаменими при обжалване, а липсата им обикновено води до недействителност на заповедта.

От съдилищата се очаква да предоставят индивидуализирани мотиви, а не шаблонни или стандартизирани формулировки, въпреки че в някои държави членки все още се използват такива формулировки. Съдебните органи трябва да разглеждат личните обстоятелства на лицето и да посочват защо в конкретния случай задържането е наложително. Оценките за пропорционалност, които изискват изрично балансиране между обществен интерес и личната свобода, са формализирани в няколко държави членки. В други правни системи сходни изисквания се установяват чрез съдебната практика.

Преди постановяване на задържането всички държави членки изискват от съдилищата да обосноват отказа си от прилагане на алтернативи на предварителното задържане. Сред често посочваните основания са тежестта на престъплението, предходно неизпълнение на наложени условия, липсата на постоянно местопребиваване и висок риск от повторно извършване престъпление. В държавите членки с по-малко формални изисквания съдилищата все пак могат да разглеждат алтернативите по подразбиране.

Решенията трябва да бъдат съобщени своевременно на обвиняемия, като при необходимост се осигурява превод. В някои държави членки се постановяват устни съдебни решения, последвани от писмени копия; в други се предоставя писмената документация незабавно.

Общи тенденции

Въпреки че в повечето държави членки се изисква от съдиите да постановяват индивидуализирани и мотивирани решения при налагане на предварително задържане, тези мотиви може да се различават, като в някои държави членки се използват стандартни формулировки или шаблони. Повечето държави членки също така налагат конкретни крайни срокове за издаване на писмени решения. Задължението за разглеждане и отхвърляне на алтернативи съществува на практика във всички държави членки, дори и при тези, при които то е по-малко формализирано.

4. Периодично преразглеждане на предварителното задържане

(23) Държавите членки следва да гарантират, че съдебен орган преразглежда периодично дали основанията за предварително задържане на дадено заподозряно лице или обвиняем все още са валидни. Държавите членки следва да гарантират, че заподозряното лице или обвиняемият се освобождава незабавно, щом основанията за задържане му отпаднат.

(24) Държавите членки следва да позволят периодичното преразглеждане на решенията за предварително задържане да започва по искане на подсъдимия или ex officio, от съдебен орган.

(25) По принцип държавите членки следва да ограничат интервала между преразглежданията до максимум 1 месец, освен в случаите, когато заподозряното лице или обвиняемият има право да подаде по всяко време молба за освобождаване и да получи незабавно решение по тази молба.

Редовният съдебен контрол върху предварителното задържане е основна гаранция във всички държави членки, с която се гарантира, че лишаването от свобода остава обосновано през целия ход на производството. Всички държави членки предвиждат механизми за преразглеждане на задържането, макар че тяхната структура, периодичност и процесуални особености се различават съществено. Преразглежданията могат да се извършват на конкретно определени и законоустановени интервали, на ключови фази на производството или по искане на защитата или прокуратурата.

В държавите членки, в които преразглеждането се извършва на конкретно определени интервали, съдилищата преразглеждат задържането на всеки няколко седмици или месеца. Чрез тези чести, планирани преразглеждания се гарантира, че съдиите преценяват дали основанията за задържане все още са валидни, дали подозрението остава достатъчно обосновано и дали алтернативи могат да заменят предварителното задържане. В други правни системи преразглеждането е обвързано с определени фази на производството, като приключването на действията по разследването или предаването на делото за съдебно разглеждане. Трета група държави разчита предимно на преразглеждане по инициатива на защитата, като същевременно съдилищата запазват правомощието си служебно да преразглеждат задържането.

Обикновено на обвиняемия и на неговия защитник се разрешава да участват в процедурите по преразглеждане. Много държави членки изискват провеждането на устни заседания, при които обвиняемият се явява пред съдията, докато други допускат писмени процедури при рутинни преразглеждания. Устните заседания обичайно включват участието на прокуратурата и дават възможност за становища на защитата, представяне на доказателства и искания за освобождаване. Устен и писмен превод се предоставят по правило, когато е необходимо.

В много държави членки съдиите, които извършват повторна преценка на задържането, трябва отново да разгледат доказателствената основа на подозрението, относимостта и тежестта на рисковите фактори, както и пропорционалността на продължаващото предварително задържане с оглед на изминалия период от време. Обикновено съдилищата трябва също така да преценят дали са настъпили промени по делото — като например намален риск от бягство, приключване на действията по разследването или подобрене на личните обстоятелства — които да обосновават замяната на предварителното задържането с по-малко ограничителни алтернативни мерки. Някои държави членки изискват промените в обстоятелствата да бъдат изрично анализирани при всяко преразглеждане.

Своевременната комуникация относно решенията за преразглеждане е стандартна практика в държавите членки. Уведомленията обикновено се предоставят в писмен вид на обвиняемия, на защитника и на съответните органи. В някои държави членки автоматизираните или централизираните системи за комуникация улесняват бързото предоставяне на решенията и уведомяване за датите на съдебните заседания.

С увеличаването на продължителността на задържането в много правни системи съдебният контрол става по-интензивен. В някои правни системи продължителното задържане подлежи на преразглеждане от по-горна съдебна инстанция, а след изтичането на определени срокове да се прилагат специални процедури за надзор.

Общи тенденции

В повечето държави членки се изисква редовен съдебен контрол върху предварителното задържане, често на определени интервали. Въпреки това моментът на извършване, периодичността и задълбочеността на тези преразглеждания се различават значително. В много държави членки преразглеждания се извършват чрез писмена процедура.

5. Изслушване на заподозряното лице или обвиняемия

(26) Държавите членки следва да гарантират, че заподозряното лице или обвиняемият се изслушва лично или чрез законен представител в рамките на състезателно устно заседание, преди компетентният съдебен орган да вземе решение относно предварителното задържане. Държавите членки следва да гарантират, че решенията относно предварителното задържане се вземат незабавно.

(27) Държавите членки следва да защитават правото на заподозряното лице или обвиняемия на съдебен процес в разумен срок. Държавите членки следва по-специално да гарантират, че делата, по които е наложено предварително задържане, се разглеждат в спешен порядък и с дължимата грижа.

Правото на изслушване преди вземането на всяко решение за налагане или удължаване на предварителното задържане е осигурено във всички държави членки. Всички държави членки изискват лицата, лишени от свобода, да бъдат незабавно изправени пред съдебен орган и да им бъде предоставена възможност да изложат становището си лично или чрез защитник.

Законоустановените срокове за изправяне на задържаните лица пред съд обикновено са строго определени и варират между 24 и 48 часа. Малък брой държави членки допускат срокове до 72 или 96 часа в изключителни случаи, но тези удължавания остават ограничени. Заседанията трябва да се провеждат своевременно, а превишаването на законоустановените срокове често води до автоматично освобождаване.

В държавите членки заседанията относно предварителното задържане са устни или състезателни. Те се провеждат с участието на защитника, а когато е приложимо, и на прокуратурата. Участието на защитник е предимно задължително и производството не може да продължи по законосъобразен ред без присъствието на адвокат. Поверителната комуникация между обвиняемия и неговия защитник е гарантирана като основен елемент на справедливия съдебен процес.

Обвиняемият следва да се яви лично на първото съдебно заседание относно задържането. Последващите заседания могат да се провеждат чрез видеоконферентна връзка, макар че законодателствата на държавите членки се различават по въпроса необходимо ли е съгласието на обвиняемия. Някои държави не допускат дистанционно участие при първоначалните съдебни заседания, за да се гарантира, че съдията може лично да прецени лицето, преди да постанови предварително задържане.

Достъпът до материалите по делото е от съществено значение за ефективното участие. Много правни системи осигуряват незабавен достъп до съответните доказателства веднага след като бъде поискано предварително задържане, докато други налагат строго определени срокове за разкриване им преди съдебното заседание.

Съдебните заседания се документират официално. Във всички държави членки се изисква изготвянето на писмен протокол, а аудиовизуалните записи стават все по-разпространени. Продължителността на заседанията варира, като в някои държави членки те са кратки и целенасочени и траят само около 15 минути, докато

изслушванията по сложни дела или в производства с участието на няколко лица могат да продължат значително по-дълго и да достигнат до няколко часа. Решенията в повечето случаи се постановяват незабавно или в кратък срок след заседанието.

Някои държави членки прилагат строго структурирани и формализирани процедури за изслушване с подробни правни изисквания относно сроковете, документацията и доказателствените права. Други предприемат по-гъвкави подходи. Практиките при използването на видеоконферентна връзка се различават значително, което отразява различията в технологичната инфраструктура, правната култура и разбирането относно необходимостта от физическото присъствие на обвиняемия.

Общи тенденции

Макар сравнителният анализ да показва, че държавите членки като цяло осигуряват правото на заподозрените лица да бъдат изслушвани, преди да бъде взето решение за предварително задържане, съществуват различия по отношение на достъпа до материалите по делото и правото на комуникация със защитника. Практиките при използването на видеоконферентна връзка се различават значително в отделните държави членки.

6. Ефективни правни средства за защита и право на обжалване

(28) Държавите членки следва да гарантират, че заподозрените лица или обвиняемите, които са лишени от свобода, имат право да сезират съд, който е компетентен да извърши контрол за законосъобразност на задържането им и, когато е целесъобразно, да разпреди освобождаването им.

(29) Държавите членки следва да предоставят на заподозрените лица или обвиняемите, които са обект на решение за предварително задържане, правото да обжалват това решение, както и да ги информират за това право при постановяването на решението.

Възможността за оспорване на предварителното задържане представлява основна гаранция, предвидена във всички национални правни системи. Държавите членки предоставят няколко възможности за обжалване на заповедите за задържане, като така гарантират, че лицата имат ефективен достъп до правосъдие.

Обичайно са на налични три основни средства за правна защита. Първото средство е обжалване по общия ред срещу решението за налагане или удължаване на предварително задържане. Такива жалби обикновено се разглеждат от по-горна инстанция и се решават в рамките на определени срокове, за да се избегне необосновано удължаване на предварителното задържане. Второто правно средство се състои от искане за освобождаване или за замяна на предварителното задържане с по-малко ограничителни мерки. Такива искания обикновено могат да бъдат подадени на всеки етап от производството. Третото средство за правна защита е свързано с *habeas corpus* —

процедура за проверка на законосъобразността на задържането, която дава възможност на задържаните лица да оспорят законосъобразността на задържането си.

Лицата трябва да бъдат информирани за правото си да обжалват задържането в момента на постановяване на решението. Писмените решения често съдържат изрична информация относно правото на обжалване. Услугите по устен и писмен превод гарантират, че обвиняемите разбират за наличните средства за правна защита въпреки езиковите бариери.

Обжалванията обикновено не спират изпълнението на заповедите за предварително задържане, но съдилищата трябва да се произнесат по тях в кратки срокове. Сроковете варират в различните държави членки — от решения в рамките на 24 часа до периоди от няколко дни или седмици, или пълна липса на срокове. Въпреки това в държавите членки, в които не съществува законоустановен срок, съдилищата разглеждат с приоритет жалбите срещу предварителното задържане, за да предотвратят необоснованото му продължаване.

Съдилищата, осъществяващи контрол, оценяват както законността, така и пропорционалността. Те преценяват дали основанията за подозрение и риск остават валидни и дали алтернативите на предварителното задържане биха могли в достатъчна степен да намалят рисковете. Ако основанията за предварително задържане отпаднат, съдилищата трябва да разпоредят освобождаването на задържаното лице. Някои държави членки разполагат с ускорени процедури за съдебен контрол (като например *référé-liberté*), които са специално предназначени за разглеждане на спешни случаи.

Макар че малко държави членки разполагат със специализирани механизми при уязвими задържани лица, в такива случаи се прилагат и общите процедури за съдебен контрол и обжалване. Правната помощ е широко достъпна, а представителството често е задължително, за да се гарантира реален достъп до средствата за правна защита.

Общи тенденции

Всички държави членки признават правото на обжалване на решенията за предварително задържане, макар че сроковете за обжалване и редът за уведомяване се различават. Някои предвиждат твърде кратки срокове до 24 часа, което поражда опасения относно ефективния достъп до средства за правна защита.

(30) Държавите членки следва да гарантират, че продължителността на предварителното задържане не надвишава наказанието, което може да бъде наложено за съответното престъпление, и не е непропорционална на него.

(31) Държавите членки следва да гарантират, че продължителността на наложеното предварително задържане не противоречи на правото на задържаното лице делото му да бъде разгледано в разумен срок.

(32) Държавите членки следва да разглеждат с приоритет делата, в които участва лице, което е обект на предварително задържане.

7. Продължителност на предварителното задържане

В правните системи на държавите членки допустимата продължителност на предварителното задържане се определя чрез законоустановени срокове и текуща преценка на пропорционалността. Макар подходите да се различават, всички държави членки гарантират, че предварителното задържане не може да бъде безсрочно и трябва да бъде прекратено, когато вече не е обосновано, понеже основанията за неговото прилагане вече не са налице.

В някои държави членки са установени строги максимални срокове за предварителното задържане, които се различават в зависимост от характера на престъплението или фазата на производството. Тези срокове могат да са с продължителност от няколко месеца за леки престъпления до няколко години за изключително тежки престъпления. При изтичане на сроковете освобождаването е задължително, като съдилищата могат да наложат алтернативни мерки, които не включват лишаване от свобода, с цел да се гарантира спазването на процесуалните задължения.

Други държави членки прилагат смесени модели, които да съчетават максимално установените срокове с право на преценка на съда за удължаване на задържането в сложни случаи. Удължаването на сроковете обикновено изисква разрешение от съдебен орган и може да подлежи на контрол от по-горна съдебна инстанция.

Трета група държави членки не прилага конкретни законоустановени максимални срокове, а вместо това подлага предварителното задържане на постоянен контрол за пропорционалност, при който се изисква задържането да остава необходимо и основателно с оглед на конкретните обстоятелства и изтеклото време.

Механизмите за предотвратяване на неспазването на сроковете включват електронни системи за проследяване, прокурорски контрол и автоматизирани сигнали, които уведомяват компетентните органи преди изтичане на сроковете. Тези системи имат за цел да гарантират, че сроковете на задържане няма да бъдат надхвърляни.

Забавянията в производството, които могат да доведат до удължаване на срока на задържането, обичайно се дължат на сложността на делото, участието на няколко обвиняеми, трансгранични разследвания, необходимостта от експертни доказателства или ограничени съдебни ресурси. Повечето държави членки признават, че основните причини за продължителното задържане са свързани с процесуална неефективност, а не с преднамерена прекомерна употреба на предварителното задържане.

Обезщетение за прекомерно или незаконосъобразно задържане е предвидено в много правни системи, макар че допустимостта му може да зависи от изхода на делото или от конкретни законодателни критерии, а условията за получаването му се различават. В някои държави членки получаването на обезщетение е обусловено от постановяване на оправдателна присъда, докато в други обезщетение е възможно и когато производството завърши с осъдителна присъда, ако предварителното задържане е било необосновано.

Общи тенденции

В повечето държави членки са предвидени максимални срокове за предварително задържане, но максималната им продължителност варира от няколко дни до няколко години. Дори при наличие на максимални срокове, процесуалните забавяния, сложността на делата и натовареността на съдилищата често водят до продължително задържане.

8. Приспадане на времето, прекарано в предварително задържане, от окончателното наказание

(33) Държавите членки следва да приспадат от срока на всяко наложено впоследствие наказание лишаване от свобода всеки период на предварително задържане преди произнасянето на присъдата, включително когато е изпълнено чрез алтернативни мерки.

Всички държави членки признават принципа, че времето, прекарано в предварително задържане, трябва да се приспада от всяко наказание лишаване от свобода, наложено след постановяване на осъдителна присъда. Този принцип предотвратява двойното наказване и гарантира, че общия период на лишаване от свобода остава пропорционален и правно обоснован. Макар че обхватът на приспадането, отчитането на ограничителни алтернативни мерки на задържането и механизмите за изчисляване се различават, прекараното време в предварително задържане обикновено се приспада автоматично.

Във всички държави членки предварителното задържане се приспада на принципа „ден за ден“. Съдилищата, които определят наказанието, обикновено извършват приспадането пряко, макар че в някои държави органите по изпълнение на наказанията отговарят за изчисляването и прилагането на приспадането след влизане в сила на присъдата. В някои държави автоматизирани системи проследяват електронно сроковете на предварителното задържане, за да се подобри точността и да се избегнат грешки. В други приспадането се извършва въз основа на съдебна проверка или административна документация.

Някои държави членки допускат приспадане и за ограничителни алтернативи на предварителното задържане, като домашен арест, електронно наблюдение или засилен надзор, защото ги приемат за достатъчно сходни със задържането, за да бъде оправдано тяхното приспадане. В тези правни системи ограничителните мерки могат да се приспадат равностойно или пропорционално в зависимост от степента на наложеното ограничение. Други държави ограничават приспадането единствено до формалното задържане в местата за предварително задържане, макар че могат да отчитат ограничителните алтернативни мерки като смекчаващи обстоятелства при определяне на наказанието, дори когато те формално не водят до намаляване на наказанието.

В някои държави членки съществуват правила за конвертиране, чрез които различни форми на отнемане или ограничаване на свободата се преобразуват в еквивалентен брой дни лишаване от свобода. Чрез тези формули могат да се конвертират периодите на домашен арест, общественополезен труд, глоби или задължения за явяване в еквиваленти на тези при лишаване от свобода за целите на приспадането. В други правни системи съдилищата определят размера на приспадането чрез съдебната практика, като отчитат характера на наложените ограничения.

Правни споровете относно приспадането са редки, тъй като правилата са ясно определени и се прилагат последователно. Случаите, свързани с припокриващи се

периоди на предварително задържане в свързани производства, могат да бъдат уредени чрез законодателни разпоредби, които предотвратяват двойното зачитане на периодите. Когато е налице незаконосъобразно или прекомерно предварително задържане, механизмите за обезщетение осигуряват допълнителни гаранции.

Общи тенденции

Приспадането на времето, прекарано в предварително задържане, от окончателната присъда за лишаване от свобода е стандартна практика във всички държави членки. Въпреки това не съществува единен подход към отчитането на алтернативните мерки (например домашен арест или електронно наблюдение) при изчисляването на наказанията. Само няколко държави членки допускат приспадане на пълния набор от алтернативи, докато други ги изключват изцяло.

МИНИМАЛНИ СТАНДАРТИ ЗА МАТЕРИАЛНИТЕ УСЛОВИЯ НА ЗАДЪРЖАНЕ

1. Настаняване

(34) Държавите членки следва да осигуряват на всяко задържано лице минимална площ от поне 6 m² в самостоятелните килии и 4 m² в общите. Държавите членки следва да гарантират, че абсолютният минимум за лично пространство, с което да разполага всяко задържано лице, включително в общи килии, възлиза на поне 3 m² площ за всяко задържано лице. Когато личното пространство, с което разполага задържаното лице, е под 3 m², възниква силна презумпция за нарушаване на член 3 от ЕКПЧ. Изчисляването на наличното пространство следва да включва площта, заета от мебели, но не и тази, заета от санитарни съоръжения.

(35) Държавите членки следва да гарантират, че всяко извънредно намаляване на абсолютната минимална площ от 3 m² за всяко задържано лице е краткотрайно, инцидентно, незначително и съпътствано от достатъчно свобода на движение извън килията, както и от подходящи дейности извън нея. Освен това държавите членки следва да гарантират, че в такива случаи общите условия на задържане в центъра са подходящи и че няма други утежняващи фактори при условията на задържане на засегнатото лице, като например други недостатъци по отношение на минималните структурни изисквания за килиите или санитарните съоръжения.

(36) Държавите членки следва да гарантират, че задържаните лица имат достъп до естествена светлина и чист въздух в килиите си.

Стандартите за настаняване в местата за задържане отразяват съчетанието от правни задължения, административна практика и ограничения, свързани с материалната база, като например пренаселеността. Макар че повечето държави членки налагат задължителни минимални стандарти за личното жилищно помещение, санитарните съоръжения, осветлението, вентилацията и условията за спане, спазването на тези стандарти се различава значително поради структурни и оперативни предизвикателства.

Значителен брой държави членки са въвели задължителни минимални изисквания за площ (в m²) чрез първично законодателство, подзаконови или административни актове. Други държави разчитат на политически насоки или на необвързващи стандарти. Дори в държавите със задължителни стандарти размерът на минималното лично пространство варира значително. Някои правни системи предвиждат площ за всеки задържан, която е в тясно съответствие с препоръчителните размери, докато други определят граници, които са значително под стандартите, установени в съдебната практика на Европейския съд по правата на човека и в Препоръката относно задържането. В някои държави се допускат изключително ниски минимални изисквания от 2 m² лично пространство при определени обстоятелства, като например временно пренаселване или краткосрочно настаняване. В държавите членки личното пространство в килии за единично настаняване е между от 2 m² до 12 m², което показва значителните различия в основните условия на живот на задържаните лица в ЕС.

Спазването на тези стандарти варира. Няколко държави членки съобщават, че всички задържани лица имат достъп поне до минимално изискваната площ и че никое от задържаните лица не разполага с по-малко от 4 m² лично пространство. Други посочват, че малка част от задържаните разполагат с по-малко лично пространство от препоръчителните прагове. Въпреки това в няколко държави членки с голяма пренаселеност значителен процент (над 50 %) от задържаните лица разполагат с по-малко от 4 m² лично пространство. Пренаселеността в такива системи засяга и редица места за лишаване от свобода.

Само малък брой държави членки използват съвременни системи за управление на капацитета, базирани на информационните технологии, чрез които да следят за съответствие с изисквания и да задействат сигнали при превишаване на капацитета. Повечето разчитат на ръчно наблюдение, периодично докладване или проверки от надзорни органи.

Условията за спане се различават. Според докладваното в много от системите задържаните лица не спят на матраци на пода или на триетажни легла. Когато такива случаи възникват, те се определят като редки, временни или ограничени до конкретни охраняеми килии. Малък брой държави съобщават за широко разпространена употреба на триетажни легла или за значителен брой задържани лица, които спят на пода поради пренаселеност.

В повечето държави членки се посочва, че задържаните лица имат достъп до естествена светлина и свеж въздух в килиите. Политиките относно пушенето се различават, като много държави членки разрешават пушенето в единични килии или само със съгласието на всички задържани лица в общите килии, докато други държави членки напълно забраняват пушенето на закрито.

Правните средства за защита при неподходящо настаняване също се различават значително. Някои държави членки предвиждат повече време извън килията или възможности за преместване, докато други допускат съдебен контрол, процедури за подаване на жалби или намаляване на срока на наказанието. В правни системи с ниски нормативни изисквания относно площта или широко разпространени изключения средствата за защита често са ограничени.

Общи тенденции

В държавите членки стандартите за настаняване се различават значително. Докато много държави членки осигуряват достатъчно пространство и подходящи условия на живот, други се сблъскват със сериозни проблеми, свързани с пренаселеността в местата за лишаване от свобода, което затруднява спазването на минималните прагове и води до това някои задържани лица да спят на матраци за продължителни периоди от време. Системите за наблюдение се усъвършенстват, но все още се различават значително.

2. Разпределяне

(37) Държавите членки се насърчават, а по отношение на децата следва да гарантират, че задържаните лица, доколкото е възможно, се разпределят в центрове за задържане в близост до техните домове или други места, подходящи за целите на тяхната социална реабилитация.

(38) Държавите членки следва да гарантират, че предварително задържаните лица се настаняват отделно от осъдените задържани лица. Жените следва да се настаняват отделно от мъжете. Децата не следва да бъдат задържани заедно с възрастните, освен ако не се счита, че това е във висшия интерес на детето.

(39) Когато задържано дете навърши 18 години и ако е целесъобразно, държавите членки следва да предвидят възможност младите пълнолетни лица на възраст до 21 години да продължат да бъдат настанени отделно от другите задържани пълнолетни лица, ако това е оправдано, като се вземат предвид обстоятелствата, свързани със съответното лице, и при условие че това е във висшия интерес на децата, които са задържани заедно с това лице.

Политиките за разпределяне определят къде се настаняват задържаните лица от географска гледна точка и как са отделени от другите в местата за лишаване от свобода.

В държавите членки при вземането на решения за разпределяне се отчитат семейните връзки на задържаните лица и предишното им местопребиваване. Близостта до семейството е широко призната като важен фактор за поддържането на взаимоотношенията и подпомагането на реинтеграцията. Въпреки това настаняването според местонахождението на семейството често е ограничено от необходимостта разпределението на задържаните лица да бъде съобразено с подходящото ниво на сигурност, програми за лечение или наличните места. Специализираните заведения за медицински или психологически нужди може да налагат настаняване извън региона, в който живее семейството.

Повечето системи разделят предварително задържаните лица от осъдените лица, макар че в някои държави членки тези групи участват в общи дейности през деня. Въпреки това презумпцията в полза на разделянето като цяло се спазва, за да се защити презумпцията за невинност.

Разделянето по пол се прилага почти навсякъде. Жените обичайно се настаняват в отделни места за лишаване от свобода или в самостоятелни отделения в рамките на смесено учреждение. Някои системи позволяват на жените да участват в смесени дейности под надзор, макар настаняването им да е отделно.

Разделянето на непълнолетните от пълнолетните лица е широко прилагана практика. Децата под 18-годишна възраст обикновено се настаняват в специализирани заведения за непълнолетни или в специално предназначени отделения. В няколко държави членки възрастовите граници се различават, като при определени условия режимът за настаняване на непълнолетни лица се прилага и спрямо лица на възраст до 21 или дори 24 години. В малък брой правни системи се допуска след индивидуална преценка настаняване на млади пълнолетни лица (на възраст от 18 до 21 години) заедно с деца или, обратно, на по-големи непълнолетни лица заедно с пълнолетни, когато това се прецени като подходящо.

Практиките в подкрепа на младите пълнолетни лица се различават в по-голяма степен. Някои държави членки разполагат със специализирани отделения или програми, насочени към младежите, докато други интегрират младите пълнолетни лица в общата популация на лишените от свобода, като им осигуряват допълнителна подкрепа в областта на образованието и рехабилитацията.

Общи тенденции

Практиките за разпределяне отразяват общите цели — защита на уязвимите задържани лица, запазване на презумпцията за невиновност на предварително задържаните лица и създаване на условия за рехабилитация — но прилагането им зависи от структурата и капацитета на центровете за задържане. Настаняването на жените и децата отделно е последователно определяно като приоритет, докато положението при младите пълнолетни лица се различава. Близостта до семейството се счита за важна, но не и за решаваща, тъй като оперативните изисквания често имат предимство.

3. Хигиенни и санитарни условия

(40) Държавите членки следва да гарантират, че санитарните съоръжения са достъпни по всяко време и че осигуряват достатъчно неприкосновеност на личния живот на задържаните лица, включително ефективно структурно отделяне от жилищните помещения в общите килии.

(41) Държавите членки следва да установят ефективни мерки за поддържане на добри хигиенни стандарти чрез дезинфекция и фумигация. Освен това държавите членки следва да гарантират, че на задържаните лица се предоставят основни санитарни продукти, включително хигиенни кърпи, и че в килиите има топла и течаща вода.

(42) Държавите членки следва да предоставят на задържаните лица подходящо чисто облекло и завивки, както и средства за поддържане на тяхната чистота.

Хигиенните и санитарните условия са от основно значение за достойнството, здравето и предотвратяването на заболявания в местата за задържане. В повечето държави членки се посочва, че задържаните лица имат достъп по всяко време до основни санитарни съоръжения (тоалетни и мивки), разположени или в килиите, или в общи помещения, до които служителите имат непосредствен достъп. Обхватът и качеството на санитарните условия в килиите се различават съществено между държавите членки.

В повечето държави членки почти всички килии са оборудвани с тоалетна и мивка. Някои държави съобщават за пълно покритие във всички килии, докато други посочват частично предоставяне, особено в по-старите обекти или в общите килии. В някои правни системи тези съоръжения са налични в по-малко от 50 % от всички килии, което налага задържаните лица да използват общи санитарни помещения.

Неприкосновеността на личния живот при използването на тоалетните зависи до голяма степен от това дали те са отделени с прегради. Някои държави членки посочват, че почти

всички или всички килии са с отделени тоалетни, докато в други това е осигурено в по-малко от 50 % от килиите. Особено в общите килии тоалетните често не са отделени с прегради, което поражда опасения относно достойнството и неприкосновеността на личния живот.

Някои държави членки съобщават за проблеми с вредители или санитарни проблеми като мухъл, насекоми, плъхове или дървеници, макар че обикновено те са ограничени до малък брой заведения. В няколко държави членки е посочено, че има по-широко разпространени проблеми, засягащи голяма част от заведенията. Превантивните мерки включват редовен контрол срещу вредители, подобряване на вентилацията и подмяна или термична обработка на матраците.

Течащата вода като цяло е налична в държавите членки, макар че достъпът до топла вода е неравномерен. Някои държави членки осигуряват топла вода във всички килии; други я осигуряват в повече от 50 % от килиите. Малко са държавите, при които е ограничен достъпа до топла вода в килиите или липсва такъв, което да налага задържаните лица да се къпят в общи санитарни помещения съгласно установени графици.

Честотата на достъп до душ се различава в отделните държави членки — от ежедневен достъп до веднъж или два пъти седмично, като в някои системи на жените се осигурява по-чест достъп.

Широко разпространено е да се предоставят хигиенни продукти като сапун, шампоан и дамски хигиенни материали. Повечето държави членки предоставят тези продукти безплатно, макар че някои позволяват на задържаните лица да закупуват допълнителни количества.

Облеклото и спалното бельо обичайно се предоставят безплатно, особено при постъпване. Организацията на прането се различава, като изпирането на дрехите и спалното бельо веднъж или два пъти седмично е обичайна практика. В някои правни системи на задържаните лица се позволява да използват общи перални съоръжения за изпиране на личното им облекло.

Общи тенденции

Хигиенните стандарти се различават значително сред държавите членки. Макар много държави членки да осигуряват подходящи санитарни съоръжения и неприкосновеност на личния живот в килиите, други разчитат на общи санитарни помещения или не отделят тоалетните с прегради, особено в общите килии. Достъпът до топла вода и честотата на къпане се различават значително, което отразява различията в инфраструктурата. В някои държави членки нашествията на вредители продължават да бъдат проблем.

4. Хранене

(43) Държавите членки следва да гарантират, че храната се предоставя в достатъчно количество и качество, за да задоволи хранителните потребности на задържаното лице, и че храната се приготвя и сервира при спазване на хигиенните условия. Освен това държавите членки следва да гарантират, че задържаните лица разполагат с чиста питейна вода по всяко време.

(44) Държавите членки следва да осигурят на задържаните лица питателен хранителен режим, който да е съобразен с тяхната възраст, увреждане, здраве, физическо състояние, религия, култура и естеството на тяхната работа.

Храненето е основен елемент от здравето и благосъстоянието на задържаните лица, като повечето държави членки признават задължението си да осигуряват хранения, които да са балансирани и достатъчни като енергийна стойност. Повечето държави членки се стремят да осигуряват три хранения дневно, като калорийният прием обикновено е между 2 200 и 3 000 kcal на задържано лице. Някои изрично съобразяват стандартите си с националните хранителни насоки или осигуряват медицински надзор, за да гарантират тяхната достатъчност.

Дневните разходи за храна се различават значително между държавите членки. Някои държави членки съобщават за относително високи разходи за храна, което позволява осигуряването на разнообразно хранене с различен хранителен състав. Други работят със значително по-ниски бюджети, като в някои случаи те са по-малко от 2 EUR на задържано лице на ден. Тези различия (от по-малко от 2 EUR до повече от 10 EUR на задържано лице дневно) поражда въпроси дали качеството и разнообразието на храната могат да бъдат поддържани в системите с ниски разходи, въпреки че всички държави заявяват, че спазват минималните хранителни стандарти.

Повечето държави членки осигуряват адаптиран хранителен режим при медицински състояния, алергии, нужди, свързани с възрастта, бременност, кърмене и религиозни изисквания. Вегетарианските режими на хранене са широко разпространени, а веганските режими на хранене стават все по-достъпни. Някои държави членки предлагат също така допълнителни хранения или адаптирани графици за задържаните лица, които извършват работа или физически натоварващи дейности.

Всички държави съобщават за всеобщ достъп до чиста питейна вода по всяко време.

Общи тенденции

В държавите членки стандартите за калориен прием и разнообразие на храненето като цяло са сходни, но бюджетите за храна се различават съществено — от под 2 EUR до над 10 EUR на задържано лице дневно. Системите с по-високи разходи могат по-лесно да осигуряват прясна и разнообразна храна, докато системите с ниски разходи рискуват да разчитат на по-ограничен избор или на храни с по-ниско качество, въпреки формалното съответствие с изискванията. Осигуряването на специални хранителни условия, свързани с религиозни и медицински нужди, е широко разпространено във всички

държави членки. Достъпът до чиста питейна вода е гарантиран във всички държави членки.

5. Време, прекарано извън килията и на открито

(45) Държавите членки следва да позволяват на задържаните лица да правят упражнения на открито в продължение на най-малко 1 час дневно и следва да предоставят просторни и подходящи съоръжения и оборудване за тази цел.

(46) Държавите членки следва да позволяват на задържаните лица да прекарват разумен период от време извън килиите си, за да се занимават с работа, образование и развлекателни дейности, необходими за подходящо равнище на човешко и социално взаимодействие. За да се предотврати нарушаване на забраната на изтезанията и на нечовешкото или унижително отнасяне или наказание, държавите членки следва да гарантират, че всички изключения от това правило в контекста на специалните режими и мерки за сигурност, включително строг тъмничен режим, са необходими и пропорционални.

Времето, прекарано извън килията, е от основно значение за физическото и психическото благосъстояние на задържаните лица. Всички държави членки гарантират на задържаните лица поне един (1) час дейност на открито дневно, освен при извънредни обстоятелства, като екстремни метеорологични условия или специфични мерки за сигурност. Този стандарт е широко възприет и отразява споделеното разбиране за значението на физическата активност и достъпа до чист въздух.

Отвъд задължителния един час на открито, средната дневна продължителност на времето извън килията се различава значително. Докато много държави членки се стремят към минимум три часа, действителните стойности често зависят от режима на задържане, наличния персонал, нивото на сигурност и възможностите за организирани дейности. Някои държави членки, по-специално тези с широко развити програми за осъдени лица, осигуряват значително повече време извън килията. Предварително задържаните лица, които не са задължени да полагат труд и може да имат по-малко задължения, свързани с участие в програми, често прекарват повече време заключени в килиите си. Няколко държави членки съобщават за средна продължителност на престоя извън килиите от едва един до два часа за определени категории задържани лица.

Дейностите, достъпни за задържаните лица, обикновено включват работа, професионално обучение, формално образование, психологически и социални програми, лечение на зависимости, консултации по въпроси, свързани с дългове, курсове за родители и подкрепа за реинтеграция. Развлекателните дейности, като спорт, изкуства, музика и достъп до библиотеки или религиозни услуги, също са широко разпространени. В някои системи се предлагат по-специализирани или културно насочени програми, предоставяне от доброволци или неправителствени организации, включително творчески работилници, дискуссионни групи и едnodневни екскурзии под надзор за задържани лица, отговарящи на изискванията.

В много държави членки съществуват специални режими на лишаване от свобода, макар че определенията им се различават. Такива режими често включват засилен надзор, ограничаване на придвижването или мерки за изолация и могат да включват настаняване в специално обезопасени килии, по-чести претърсвания, непрекъснато осветление или ограничения на достъпа до дейности. Поставянето под такъв режим обичайно изисква оценка на рискове като насилие, самонараняване, опити за бягство или принадлежност към престъпни групи. Необходими е редовен контрол, за да се гарантира, че тези мерки не надхвърлят необходимото.

Статистическите данни за строгия тъмничен режим — определен като изолация за 22 часа или повече без значим човешки контакт — са ограничени. Малко държави членки поддържат всеобхватни системи за наблюдение, което затруднява извършването на сравнения. Наличните данни сочат, че строгият тъмничен режим съществува, но се документира непоследователно и се различава значително между отделните места за лишаване от свобода.

Общи тенденции

Времето извън килията остава един от аспектите на условията на задържане, при които се наблюдават най-големи различия. Всички държави членки отговарят на основното изискване за един час престой на открито дневно, но като цяло времето извън килията се различава значително поради различия в инфраструктурата, наличния персонал и наличността на програми. Структурираните дейности са широко разпространени, но често се дава предимство на осъдените лица пред предварително задържаните лица. В държавите членки продължават да съществуват специални режими за лишаване от свобода, обикновено придружени от защитни мерки за преразглеждане. Трайна тенденция е липсата на надеждни данни относно изолацията в единична килия, което подчертава продължаващите предизвикателства пред прозрачността и наблюдението.

6. Работа и образование на задържаните лица за насърчаване на социалната им реинтеграция

(47) Държавите членки следва да инвестират в социалната реабилитация на задържаните лица, като вземат предвид техните индивидуални потребности. За тази цел държавите членки следва да се стремят да осигуряват полезна работа, за която се заплаща. С оглед насърчаване на успешната реинтеграция на задържаното лице в обществото и на пазара на труда държавите членки следва да отдават предпочитание на работата, която включва професионално обучение.

(48) За да се помогне на задържаните лица да се подготвят за освобождаването си и за да се улесни реинтеграцията им в обществото, държавите членки следва да гарантират, че всички задържани лица имат достъп до безопасни, приобщаващи и достъпни образователни програми (включително учене от разстояние), които отговарят на индивидуалните потребности на задържаните лица, като същевременно се вземат предвид техните стремежи.

Трудът и образованието са широко признати като основни средства за реабилитация и реинтеграция. Повечето държави членки предоставят структурирани дейности, които позволяват на задържаните лица да придобиват умения, да поддържат ежедневен режим и да развиват компетенции за живота след освобождаването. Съществуват обаче съществени различия по отношение на нивата на участие, наличието на програми и употребата на индивидуализирано планиране.

Много държави членки подпомагат осъдените лица чрез индивидуални планове за изпълнение на наказанието или за реабилитация. Тези планове определят конкретни образователни, професионални, психологически и поведенчески цели, съобразени с потребностите на задържаното лице. Въпреки това не всички системи прилагат индивидуалните планове за изпълнение на наказанието по еднакъв начин. Някои изготвят планове за изпълнение само за лицата, излежаващи по-дълги наказания (най-малко една година), или за тези, за които е преценено, че се нуждаят от целенасочена подкрепа. Някои държави членки поддържат всеобхватно планиране за всички задържани лица, независимо от продължителността на наказанието. Предварително задържаните лица рядко получават пълни планове за реабилитация, но могат да имат достъп до образователни или трудови възможности, когато това е допустимо с оглед на изискванията за сигурност и процесуалните ограничения.

Полагането на труд се различава значително. Някои държави членки съобщават, че само малък процент от задържаните лица полагат труд, докато други посочват много високи нива на участие сред осъдените лица. Предварително задържаните лица участват значително по-рядко заради правилата за доброволно участие, презумпцията за невинност и практическите пречки, свързани с продължаващи разследвания.

Възможностите за образование варират от основни програми за ограмотяване до дистанционно обучение на университетско ниво. Много системи за задържане позволяват на задържаните лица да продължат формалното си образование, започнато преди задържането. Платформите за дистанционно обучение се използват все по-често, особено в системи със силно развита ICT инфраструктура, въпреки че достъпът до цифрови инструменти често е строго контролиран.

Задържаните лица обикновено получават възнаграждение за положения труд, макар че размерите на възнагражденията се различават значително. Някои държави членки предоставят и финансови или нефинансови стимули за завършване на образователни курсове или участие в терапевтични програми.

Общи тенденции

Работата и образованието са широко достъпни, но достъпът до тях е неравномерен. Осъдените лица се възползват в най-голяма степен от структурирани програми и индивидуално планиране, докато предварително задържаните лица разполагат с по-малко възможности. Нивата на участие се различават значително между държавите членки, тъй като зависят от капацитета на центровете за задържане, наличието на трудови възможности и правната рамка. Образованието става все по-гъвкаво благодарение на възможностите за дистанционно обучение.

7. Здравно обслужване

(49) Държавите членки следва да гарантират, че задържаните лица имат своевременен достъп до медицинската помощ, включително психологическа, от която се нуждаят, за да поддържат физическото и психичното си здраве. За тази цел държавите членки следва да гарантират, че здравното обслужване в центровете за задържане отговаря на същите стандарти като предоставяното от националната система за общественото здравеопазване, включително по отношение на психиатричното лечение.

(50) Държавите членки следва да осигуряват редовно медицинско наблюдение и да насърчават програми за ваксинация и здравен скрининг, включително по отношение на заразни (ХИВ, вирусен хепатит В и С, туберкулоза и полово предавани болести) и незаразни болести (особено онкологичен скрининг), последвани от диагностика и започване на лечение, когато е необходимо. Програмите за здравно образование могат да допринесат за подобряване на равнището на скрининг и на здравната грамотност. Държавите членки следва по-специално да гарантират, че се обръща специално внимание на лечението на задържаните лица с наркотична зависимост, на профилактиката на инфекциозните болести и грижите при тях, на психичното здраве и предотвратяването на самоубийствата.

Всички държави членки извършват медицински преглед при постъпване, като сроковете за неговото извършване са различни — от незабавен преглед в рамките на 24 часа от постъпването до преглед, извършван в рамките на няколко дни (обикновено в срок от 3 до 5 работни дни).

Повечето държави членки извършват изследвания за заразни болести като ХИВ, хепатит, туберкулоза и полово предавани инфекции, както и скрининг за незаразни болести, включително онкологични заболявания. В някои системи акцентът е поставен главно върху заразните болести, което се дължи на ограничените ресурси или на приоритета, който се отдава на рисковете за общественото здраве.

Моделите за предоставяне на здравно обслужване са различни. В някои държави членки значителна част от медицинското обслужване се осигурява от здравни специалисти, работещи на място, включително общопрактикуващи лекари, медицински сестри, психолози, психиатри и стоматолози. Други използват смесени модели, съчетаващи услуги на място с външни специалисти. Някои държави членки, по-специално тези с по-стари или по-малки места за лишаване от свобода, осигуряват единствено основни медицински грижи на място, като в значителна степен разчитат на външни болници или извънболнични лечебни заведения за предоставянето на специализирана медицинска помощ и осигуряване на медицинско обслужване 24 часа в денонощието, 7 дни в седмицата.

Самоубийствата продължават да пораждат безпокойство във всички държави членки. Докладваните стойности се различават значително, като в някои държави се наблюдават голям абсолютен брой случаи поради големия брой задържани лица, докато в други се отчитат по-високи относителни равнища спрямо броя на лишените от свобода (от 0,07 % до 1,19 % от общия брой на лишените от свобода). Повечето системи разполагат с

протоколи за предотвратяване на самоубийствата, включително инструменти за докладване и разследване, независими проверки и установени процедури.

Във всички държави членки се предлага лечение на зависимости. Услугите включват детоксикация под наблюдение, медикаментозно подпомагано лечение, психотерапия, групови сесии и дългосрочни реабилитационни програми. Тези мерки често са част от по-широки стратегии за психично здраве, предвид взаимовръзката между употребата на психоактивни вещества и уязвимостите, свързани с психичното здраве.

Общи тенденции

Въпреки че всички държави членки предоставят основни услуги и извършват първоначален скрининг, наличието на специализирана медицинска помощ се различава значително. Предотвратяването на самоубийства и лечението на зависимости са приоритет в държавите членки. Обща тенденция е прилагането на смесени модели на медицинско обслужване и привличането на външни доставчици за предоставяне на специализирано лечение.

8. Предотвратяване на насилието и малтретирането

(52) Държавите членки следва да предприемат всички разумни мерки, за да гарантират безопасността на задържаните лица и за да предотвратяват всяка форма на изтезания или малтретиране. По-специално държавите членки следва да предприемат всички разумни мерки, за да гарантират, че задържаните лица не са обект на насилие или малтретиране от страна на персонала в центъра за задържане и че към тях се подхожда с уважение към достойнството им. Държавите членки следва също така да изискват от персонала в центъра за задържане и от всички компетентни органи да защитават задържаните лица от насилие или малтретиране от страна на други задържани лица.

(53) Държавите членки следва да гарантират, че изпълнението на това задължение за полагане на грижа и всяка употреба на сила от страна на персонала в центъра за задържане подлежат на надзор.

Предотвратяването на насилието и осигуряването на защита срещу малтретиране са основни отговорности на системите за задържане. Държавите членки прилагат различни подходи при събирането на данни, управлението на риска, обучението на персонала и механизмите за надзор, което отразява различията в институционалния капацитет и практиките за докладване. Въпреки че инцидентите със смъртоносен изход като цяло са редки, несмъртоносните прояви на насилие, сплашване и агресия се срещат в различна степен в отделните държави членки.

В много държави все още е трудно да се получат надеждни данни за инцидентите, свързани с насилие. Няколко държави членки поддържат централизирани бази данни, в които се документират случаи на насилие, довели до тежки наранявания или смърт, докато други разчитат на ръчно подаване на данни от местата за лишаване от свобода,

което ограничава точността и съпоставимостта на данните. Повечето държави членки отчитат малък брой или липса на инциденти със смъртоносен изход в разглежданите години. Статистическите данни за насилието без смъртоносен изход показват значителни различия между системите, като някои от тях регистрират стотици или хиляди инциденти годишно, докато други отчитат ограничен брой случаи.

Превантивните мерки срещу насилието между задържаните лица обикновено включват структурирана оценка на риска, протоколи за докладване от страна на медицинския персонал, установяване на нуждите от защита и видеонаблюдение.

Други мерки, посочени от някои държави членки, включват насърчаване на среда без насилие, например чрез решения при проектирането на вътрешните пространства и присъствието на надзорен персонал; засилено наблюдение и редовни обиски на задържаните лица с висок риск; програми, предназначени да помогнат на задържаните лица да контролират емоциите и импулсите си, като например обучение за справяне с агресията или терапия с животни; специализирани полицейски звена в местата за лишаване от свобода; и мултидисциплинарни надзорни съвети.

Много системи прилагат подходи за динамична сигурност, които поставят акцент върху постоянния контакт между служителите и задържаните лица с цел предотвратяване на конфликти и ранно идентифициране на рискове. Обучението на персонала често включва техники за деескалация, управление на агресивното поведение и протоколи за употреба на сила.

Почти всички държави членки потвърдиха, че медицинският персонал в местата за лишаване от свобода има задължение автоматично да докладва случаите, които сочат за наличие на малтретиране, на ръководството на съответното място за лишаване от свобода (например главния надзирател или управителя на мястото за лишаване от свобода), на компетентното полицейско звено и/или на наблюдаващия прокурор. Това задължение се прилага независимо от това дали малтретирането е извършено от друго задържано лице или от служител на мястото за лишаване от свобода. Малък брой държави членки посочиха, че по принцип медицинският персонал е обвързан със задължение за поверителност и поради това може да разкрива лична информация само след получаване на съгласие. Но дори в тези държави членки съществуват изключения, особено когато засегнатото задържано лице е непълнолетно или по друг начин уязвимо, когато медицинският персонал е станал свидетел на инцидента, когато малтретирането представлява тежко престъпление, за което се предвижда наказание лишаване от свобода за срок над една година, и/или когато съществува значителен риск за живота или здравето на задържаното лице или на трети лица. В някои държави членки поверителността може или трябва да бъде нарушена във всички случаи, в които са замесени служителите на местата за лишаване от свобода.

Гаранциите срещу малтретиране от страна на служители съответстват на тези, прилагани при насилие между задържани лица, представени по-горе.

Други мерки за предотвратяване на малтретиране от служители, посочени от някои държави членки, включват специализирани звена в местата за лишаване от свобода, натоварени с наблюдението на потенциални случаи на малтретиране на задържани лица от страна на служители, задължително използване на телесни камери от служители, които взаимодействат със задържани лица, обучение на персонала по правата на човека и предотвратяване на изтезанията, обучение за работа с уязвими лица, както и достъп до

вътрешни и външни механизми за отчетност и процедури за подаване на жалби. Освен това почти всички държави членки посочиха, че разполагат със системи за регистриране на употребата на сила спрямо задържани лица, въпреки че тези системи могат да се различават по обхват и степен на развитие — от наличието на видеозаписи до въвеждането на задължение за служителите в местата за лишаване от свобода да изготвят доклад до своето ръководство и/или до наблюдаващия съдия или прокурор. Повечето държави членки също така (или най-малкото) разполагат с централизирана информационна система или регистър за вписване на всички необичайни инциденти между служители и задържани лица, включително употребата на сила, а някои от тях имат специални процедури за докладване при използване на оръжия като огнестрелни оръжия и палки.

Съотношението между персонала и задържаните лица също се различава значително между отделните държави — от по-малко от 0,2 служители на едно задържано лице до повече от 0,8 служители на едно задържано лице, което отразява различията в моделите за осигуряване на персонал, размера на центровете за задържане и ресурсните ограничения. Някои системи имат сравнително високо съотношение между персонала и броя на задържаните лица, което позволява по-интензивен надзор и прилагане на подходи за динамична сигурност, докато други функционират с по-малък брой служители спрямо броя на задържаните лица, което създава предизвикателства пред надзора и сигурността.

Общи тенденции

В държавите членки предотвратяването на насилието и малтретирането остава приоритет, въпреки че качеството на данните и капацитетът за мониторинг се различават значително. Инциденти със смъртоносен изход са редки, но насилието без смъртоносен изход продължава да създава предизвикателства. Системите все повече се насочват към превантивни стратегии, обучение на персонала и динамична сигурност. Съотношенията между броя на служителите се различават значително, което оказва влияние върху нивата на надзор и безопасност.

9. Контакт с външния свят

(54) Държавите членки следва да позволяват на задържаните лица да бъдат посещавани от своите семейства и други лица, като например законни представители, социални работници и лекари. Държавите членки следва също така да позволяват на задържаните лица да общуват свободно с такива лица чрез писма и, възможно най-често, по телефона или чрез други форми на комуникация, включително алтернативни средства за комуникация за лицата с увреждания.

(55) Държавите членки следва да предвидят подходящи възможности за осигуряване на семейни посещения при благоприятни за децата условия, съвместими с изискванията за сигурност, но не толкова травмиращи за децата. Тези семейни посещения следва да осигуряват поддържането на редовни и пълноценни контакти между членовете на семейството.

(56) Държавите членки следва да обмислят създаването на възможност за осъществяване на комуникация по цифров път, като например видеоразговори, за да може, наред с другото, да се даде възможност на задържаните лица да поддържат контакт със семействата си, да кандидатстват за работа, да посещават курсове за обучение или да търсят настаняване, подготвяйки се за освобождаване.

Поддържането на връзки със семейството, приятелите, законните представители и общността е съществен елемент от хуманното лишаване от свобода и успешната реинтеграция. Всички държави членки гарантират на задържаните лица правото да поддържат контакт с външния свят, макар че честотата, продължителността и условията за посещенията и комуникацията се различават значително.

Например, посещенията на семействата по време на предварителното задържане са разрешени във всички държави. Въпреки това минималната честота на тези посещения може да варира от едва веднъж или два пъти месечно до между веднъж и три пъти седмично, а в някои случаи и до ежедневно посещение или толкова често, колкото позволяват капацитетът и условията на съответното място за лишаване от свобода, като съобщаваната минимална продължителност на всяко посещение е 30–60 минути в повечето държави. Освен това някои държави членки третираят съпругеските посещения като семейни посещения или позволяват допълнително, по-продължително посещение всеки месец или тримесечие, ако са изпълнени определени условия, докато други изобщо не предвиждат такава възможност. Едва в няколко държави са възможни посещения с пренощуване, макар и при определени условия и с по-малка честота (обикновено веднъж или два пъти на всеки шест месеца). Адвокатите, от друга страна, имат достъп до своите клиенти при поискване във всички държави членки.

В по-голямата си част тези режими на посещенията не се променят след приключване на процеса. В някои държави членки честотата на семейните посещения може да бъде намалена, но продължителността им обикновено се увеличава, докато в други честотата също може да се увеличи. В крайна сметка все повече държави членки предвиждат възможност за организиране на свиждания с интимен характер и/или посещения с пренощуване.

Почти всички държави членки потвърдиха, че както при предварителното задържане, така и при задържането след приключване на процеса съществуват специални правила за посещения от деца. Въпреки това обхватът и целта на тези правила могат да са различни - от осигуряване на основни мерки за защита на детето (основно придружаването му от подходящ възрастен) и предоставяне на пространства, съобразени с нуждите на децата, с играчки и други подобни, каквито са докладвани от повечето държави членки; за удължени или допълнителни посещения, при които се вземат предвид учебните часове; както и към структурирани дейности и програми с осигурен персонал, предназначени да насърчават здравата връзка между родител и дете и да прекъснат цикълът на неравностойно положение и лишаване от свобода, предаван между поколенията.

Основанията за ограничаване на правото на посещения, чрез забрани, ограничения или наблюдение, включително с технически средства, могат да включват съображения, свързани със сигурността и реда, дисциплинарни мерки при нарушаване на правилата в местата за лишаване от свобода, съображения за благосъстоянието на детето или липса на съгласие от страна на родителя. Освен това (наложената от съда) защита в рамките на текущи досъдебни разследвания предотвратява контактите с жертви и свидетели, членове на престъпни групи и др., а (наложената от съда) защита с цел изпълнение на наказанието лишаване от свобода след приключване на процеса предотвратява контактите с лица, които вероятно биха оказали неблагоприятно влияние върху усилията за реабилитация и реинтеграция.

Писмата и телефонните обаждания са стандартна практика във всички държави членки, въпреки че обажданията може да са ограничени по честота и продължителност. Обичайно те се разрешават най-малко веднъж седмично, със средна продължителност от 10–20 минути и при условие че задържаното лице е закупило достатъчно кредит. Освен това по-голямата част от държавите членки са въвели или са в процес на въвеждане на видеоразговори, които да се провеждат в допълнение към или вместо редовните присъствени посещения. Тези видеоразговори са предназначени предимно за семействата и малките деца, особено при задържането след приключване на процеса, когато поддържането на такива връзки може да се окаже по-трудно. За разлика от телефонните разговори, видеоразговорите могат да бъдат обвързани с условия, като предварително одобрение и надзор, но те могат и да продължават по-дълго, като например някои държави членки разрешават до два часа на сесия. От друга страна, комуникацията по електронна поща и самостоятелното ползване на интернет са до голяма степен недостъпни. Няколко държави членки съобщиха за изключения за конкретни цели, като образователни дейности, работа или управление на лични дела. В тези случаи обаче достъпът обикновено се предоставя само за определени уебсайтове, включени в „белия списък“, и не е предназначен за лична комуникация.

Подобно на посещенията, комуникацията с външния свят също може да бъде ограничавана или забранявана. С изключение на официалната или поверителната кореспонденция, писмата могат да бъдат отваряни, прочитани и/или оттегляни. Разговорите могат да бъдат записвани, а номерата, към които се осъществяват обажданията, може да подлежат на одобрение. Основанията за прилагането на тези мерки са различни в отделните държави членки. Те включват въпроси, свързани със сигурността и реда, особено по отношение на предотвратяването на престъпления и/или (по-нататъшна) радикализация, както и дисциплинарни мерки при нарушаване на правилата на местата за лишаване от свобода. Допълнителни основания включват (разпоредената от съда) защита на текущи досъдебни разследвания (например риск от

въздействие върху свидетели и др.) и (разпоредената от съда) защита на жертвите, както и по-широката цел на лишаването от свобода след приключване на процеса. Почти всички държави членки изтъкнаха, че всяко решение за ограничаване или забрана на комуникацията трябва да бъде целенасочено, обосновано и временно, но повечето от тях не успяха да посочат конкретен срок. Например съдебните разпореждания могат да останат в сила през целия период на предварителното задържане, докато дисциплинарните мерки по необходимост са с по-кратка продължителност. Като цяло принципите за пропорционалност и редовно преразглеждане изглеждат да водещите.

Общи тенденции

Контактът с външния свят е разрешен в повечето случаи, но се прилага неравномерно. Семейните посещения и достъпът до телефон са стандартна практика, докато видеоразговорите стават все по-разпространени. Достъпът до интернет и електронната поща остава ограничен. Държавите членки поставят силен акцент върху режими за посещения, съобразени с нуждите на децата. Общата тенденция отразява баланса между поддържането на сигурността и осигуряването на пълноценни социални връзки, като съвременните технологии постепенно разширяват възможностите за общуване.

10. Правна помощ

(58) Държавите членки следва да гарантират, че задържаните лица имат ефективен достъп до адвокатски услуги.

(59) Държавите членки следва да зачитат поверителния характер на срещите и другите форми на комуникация, включително правната кореспонденция, между задържаните лица и техните правни съветници.

(60) Държавите членки следва да предоставят на задържаните лица достъп до документи, свързани с техните съдебни производства, или да им позволят да съхраняват такива.

Всички държави членки потвърдиха, в по-голяма или по-малка степен на подробност, че предварително задържаните лица имат достъп до правна помощ, по-специално чрез упражняване на правото да си определят защитник. Много държави членки уточниха, че предварителното задържане е хипотеза, при която защитата е задължителна, и че лицата с недостатъчни финансови средства (съгласно определението в националното законодателство) имат достъп до правна помощ и служебни защитници. Освен това някои държави членки отбелязаха, че персоналът и социалните работници в техните места за лишаване от свобода предоставят на предварително задържаните лица практическа информация и съвети относно начините за търсене на съдействие (списък с адвокати, неправителствени организации и др.) и могат да помогнат при установяването на първоначален контакт. Комуникацията и кореспонденцията със защитника са поверителни във всички държави членки, а посещенията им не подлежат на ограничения.

След постановяване на присъда лицата, лишени от свобода във всички държави членки, имат право на правна помощ за оспорване на административни или дисциплинарни

решения и мерки за сигурност, както и за подаване на жалби относно лошо третиране или незадоволителни условия на лишаване от свобода чрез вътрешни процедури, пред съд или чрез използване на международни механизми. Повечето държави членки отново отбелязаха наличието на правна помощ, а малък брой от тях съобщиха, че адвокати, предоставящи правна помощ, редовно посещават местата за лишаване от свобода за правни консултации. Мерките, въведени в голям брой държави членки с цел улесняване на правото на правна помощ, са следните:

- възможността за дистанционна (VoIP) консултация с адвокат;
- телефонни разговори, размяна на електронни съобщения и пощенска кореспонденция между адвоката и задържаното лице;
- достъп на задържаното лице до досието по делото (чрез адвоката);
- достъп на задържаното лице до компютър за водене на бележки;
- списък на адвокати за задържани лица, които нямат процесуален представител; както и
- разрешение за адвоката да внесе собствен компютър в мястото за лишаване от свобода.

Повечето държави членки предоставят на задържаните лица физически достъп до личните им досиета и/или преписките по делата им. Някои държави членки също така предоставят цифров достъп (чрез защитена платформа за преглед, чрез USB носител и др.) във всички или в някои случаи.

Общи тенденции

Правната помощ е осигурена във всички държави членки. Задължителната защита при предварително задържане, правната помощ и силните гаранции за поверителност създават надеждна система от защиты. Цифровият достъп до правна комуникация се разширява, но обхватът му се различава значително.

11. Искания и жалби

(61) Държавите членки следва да гарантират, че всички задържани лица са ясно информирани за правилата, приложими в техния конкретен център за задържане.

(62) Държавите членки следва да улеснят ефективния достъп до процедура, с която се дава възможност на задържаните лица да оспорват по официален ред аспекти от живота си по време на задържането. По-специално държавите членки следва да гарантират, че задържаните лица могат свободно да подават поверителни искания и жалби във връзка със своето третиране както чрез вътрешни, така и чрез външни механизми за подаване на жалби.

(63) Държавите членки следва да гарантират, че жалбите на задържаните лица се разглеждат бързо и старателно от независим орган или трибунал, оправомощен да разпорежда мерки за подпомагане, по-специално мерки за прекратяване на всяко нарушение на правото на лицата да не бъдат подлагани на изтезания или на нечовешко или унижително отнасяне.

Ефективните механизми за подаване на жалби гарантират отчетност, прозрачност и зачитане на правата на задържаните лица. Във всички държави са предвидени механизми, чрез които задържаните лица могат да получават информация, да отправят искания и да подават жалби относно условията на лишаване от свобода, третирането им или въпроси относно производството.

Всички държави членки потвърдиха, че при постъпване си задържаните лица биват ясно информирани за правилата на центъра за задържане, в който са настанени. В повечето държави членки това се извършва устно — например по време на приемното интервю с началника на мястото за лишаване от свобода — и/или писмено чрез брошури, кратки справочници, илюстрирани плакати и др., които се предоставят на лишените от свобода и/или се намират в килиите и общите помещения. Някои държави членки съобщиха, че се използват и информационни видеоклипове. Някои държави членки се отличиха и с усилията си да осигурят достъп до основна информация в електронен формат, като са въвели специализирани електронни портали, например организационни интранети (съдържащи раздели относно правилата, правата и документите, както и актуализации за дейности и новини, лични профили за управление на налични средства и др.), като те могат да бъдат достъпни директно от килията на задържаното лице или чрез посещение на информационен пункт. Независимо от използвания носител, всички държави членки предоставиха известни гаранции, че правилата се превеждат — от преводач или с помощта на подходящ софтуер — на различни езици.

Механизмите за подаване на жалби се различават, но обикновено включват подаване на устни или писмени жалби директно до служители, кутии за анонимни жалби, формуляри за жалби и процедури с участието на специализирани вътрешни органи, като омбудсмани в местата за лишаване от свобода, съдии, разглеждащи жалби, или прокурори. В някои системи за улесняване на комуникацията се използват избрани говорители на задържаните лица или „лица за подкрепа“ в структурата за задържане.

Сроковете, в които задържаните лица трябва да получат отговор на жалбите си, варират в различните държави членки и зависят както от естеството и спешността на жалбата, така и от начина, по който е била подадена. Повечето държави членки съобщиха, че жалбите се разглеждат и по тях се предприемат действия във възможно най-кратък срок — от три дни до най-късно 2–3 месеца.

Външните процедури за подаване на жалби обикновено включват съвета на местата за лишаване от свобода, ръководителя на администрацията в тези места и най-висшия надзорен орган (обикновено Министерството на правосъдието), както и независими национални органи — като комисар по местата за лишаване от свобода или омбудсман — и международни надзорни органи, по-специално Комитета против изтезанията (КПИ) към Съвета на Европа. Повечето държави членки споменаха също така възможността за съдебен контрол (включително върху административни решения, взети в отговор на вътрешни жалби) от страна на компетентните национални и международни съдилища. Освен това задържаните лица винаги имат право да се обърнат към полицията и прокуратурата, както и към своя защитник, за да сигнализират за съответни оплаквания и неправомерно поведение.

Общи тенденции

В държавите членки достъпът до механизмите за подаване на жалби е всеобхватен, но степените на тяхната сложност се различават. Цифровизацията постепенно подобрява прозрачността и времето за отговор. При постъпване се предоставя информация, включително на различни езици. Външният надзор остава важно средство за допълване на вътрешните механизми за подаване на жалби.

12. Специални мерки за жените и момичетата

(64) При вземането на решения, които засягат който и да е аспект от задържането на жените и момичетата, държавите членки следва да отчитат техните специфични физически, професионални, социални и психологически потребности, както и санитарните и здравните изисквания.

(65) Държавите членки следва да позволяват на задържаните лица да раждат в болница извън центъра за задържане. Когато все пак дете бъде родено в центъра за задържане, държавите членки следва да осигурят цялата необходима подкрепа и условия, за да закрилят връзката между майката и детето, както и за да гарантират тяхното физическо и психическо благополучие, включително подходящо предродилно и следродилно здравно обслужване.

(66) Държавите членки следва да позволяват на задържаните лица, които имат малки деца, да държат тези деца при себе си в центъра за задържане, доколкото това е съвместимо с висшите интереси на детето. Държавите членки следва да осигуряват специално настаняване и да предприемат всички разумни, подходящи за децата мерки, за да гарантират здравето и благополучието на засегнатите деца по време на изпълнението на наказанието.

Жените в местата за задържане имат специфични потребности, свързани със здравеопазването, безопасността, семейните задължения и уязвимостта към злоупотреби. Държавите членки са приели редица мерки за удовлетворяване на тези нужди, въпреки че степента на предоставяне на подкрепа значително се различава.

Държавите членки осигуряват отделно настаняване — в отделни съоръжения или отделения, както и дамски хигиенни продукти и отделения за майки с деца, които позволяват на жените да живеят заедно с децата си, докато изтърпяват наказанията си или очакват съдебен процес (вж. по-долу). Освен това повечето държави членки посочват наличието на общ ангажимент за прилагане на целенасочени мерки за лечение и подкрепа на задържаните лица от женски пол. Това може да включва специализирани физически и психично-здравни грижи, по-специално достъп до рутинни гинекологични прегледи, услуги в периода преди и след раждане, както и социални, психосоциални и психиатрични интервенции за лица, които изпитват тревожност или депресия или са преживели насилие или тормоз; „специфични за пола“ спортни и развлекателни дейности, образователни програми или възможности за работа и професионално обучение, по-продължителни или допълнителни посещения от деца; обиски и/или надзор от служители в местата за лишаване от свобода от женски пол; както и по-строго

регламентирано прилагане на дисциплинарни мерки, особено на строг тъмничен режим, по време на бременност и в следродилния период.

Всички държави членки потвърдиха, че на задържаните от женски пол, обичайно се разрешава да раждат извън мястото за лишаване от свобода, въпреки че съществуват значителни различия между държавите членки по отношение на общия брой задържани лица, които са родили през последните три години — от по-малко от 10 до над 150 раждания по време на задържане. Това от своя страна показва, че в рамките на ЕС се прилагат доста различни подходи към лишаването от свобода на бременни жени.

В повечето държави членки възрастта, до която на децата се разрешава да останат с майка си в място за лишаване от свобода, е една или три години, когато това е в най-добрия интерес на детето. В някои държави членки няма строга възрастова граница, докато в няколко държави членки децата могат да останат при майка си в мястото за лишаване от свобода до навършване на шестгодишна възраст.

Повечето държави членки потвърдиха, че разполагат с отделения за майки с деца и че жените с деца се настаняват в тези отделения.

Общи тенденции

Нуждите на жените все по-често се признават в системите за лишаване от свобода, като се наблюдават подобрения в областта на здравните грижи, хигиенните условия, безопасността и подкрепата за семейството. Отделенията за майки с деца са широко разпространени, макар че тяхната структура и възрастовите ограничения се различават значително. Политиките, отчитащи спецификите на пола, остават неравномерни, като в някои държави се предлагат всеобхватни услуги, а в други се разчита на по-ограничени мерки.

(67) Държавите членки следва да гарантират, че лишените от свобода чужди граждани и другите задържани лица с особени езикови потребности разполагат с разумен достъп до професионални услуги за устен превод и за писмен превод на писмени материали на език, който те разбират.

(68) Държавите членки следва да гарантират, че чуждите граждани биват информирани, без неоправдано забавяне, за правото да поискат контакт и че им се предоставят разумни условия за осъществяване на връзка с дипломатическите или консулските служби на държавата, на която са граждани.

(69) Държавите членки следва да гарантират предоставянето на информация относно правната помощ.

(70) Държавите членки следва да гарантират, че чуждите граждани са информирани за възможността да поискат изпълнението на наказанието им или мерките за процесуална принуда в досъдебното производство да бъдат прехвърлени в държавата, на която са граждани или където постоянно пребивават, например съгласно Рамково решение 2008/909/ПВР и Рамково решение 2009/829/ПВР.

13. Специални мерки за чуждите граждани

Чуждите граждани представляват значителна част от задържаните лица в много държави, а системите за задържане са адаптирали процедурите си, за да преодолеят езиковите, правните и социалните пречки, пред които тези лица могат да бъдат изправени. Всички държави членки докладват за специализирани мерки, целящи да гарантират, че чуждите граждани могат да разбират и упражняват правата си, да поддържат връзка с консулствата си и да получат достъп до подкрепа за реинтеграция.

Освен писмения и устния превод на информация, като например правилата на центъра за задържане, много държави членки съобщиха за допълнителни мерки в подкрепа на задържани чужди граждани. Тези мерки включват по-специално достъп до подходящи езикови курсове, осигуряване на финансиране за дейности, програми и специализиран персонал за насърчаване на интеграцията и развитието на межкултурни компетентности, улесняване на международни телефонни или видеоразговори за поддържане на семейните връзки, настаняване със задържани лица със сходен национален и/или езиков произход, както и съдействие по имиграционни въпроси. Различните видове услуги за устен превод, използвани в държавите членки, включват вътрешни или външни устни преводачи (на място), аудио- и видеопревод, инструменти за електронен превод, многоезичен персонал или съдействие от страна на задържани лица, които говорят същия език.

Всички държави членки потвърдиха, че в рамките и обхвата на международните споразумения чуждите граждани имат право да уведомят съответното си дипломатическо или консулско представителство за задържането си, както и че кореспонденцията, телефонните или видео разговорите и посещенията могат да се осъществяват поверително и без неоправдани ограничения. Аналогично, всички държави членки потвърдиха, че чуждите граждани имат достъп до правна консултация и правна помощ при същите условия като собствените им граждани.

Почти всички държави членки потвърдиха, че чуждите граждани са проактивно информирани за възможността да поискат изпълнението на наказанието им или мерките за процесуална принуда в досъдебното производство да бъдат прехвърлени в държавата, на която са граждани или където постоянно пребивават, например съгласно Рамково решение 2008/909/ПВР и Рамково решение 2009/829/ПВР. В някои държави членки тази информация се предоставя от персонала на местата за лишаване от свобода по време на процедурата по постъпване — устно и/или писмено и на език, който задържаното лице разбира. В някои държави членки тя е включена в информационните брошури, които се раздават на всички задържани лица при постъпването им. Няколко държави членки обаче уточниха, че националната правна помощ е достъпна — най-малко в някои случаи — за отправяне на искане за такова прехвърляне.

Общи тенденции

Чуждите граждани получават всестранна процесуална подкрепа, особено по отношение на достъпа до устен и писмен превод, както и при общуването с консулските органи. Образователните и интеграционните мерки са широко разпространени, въпреки че

тяхната наличност се различава, а съдействието при прехвърляне на изпълнението на наказания лишаване от свобода или на мерки за процесуална принуда е по-неравномерно.

14. Специални мерки за децата и младите пълнолетни лица

(71) Държавите членки следва да гарантират, че висшите интереси на детето са от първостепенно значение по всички въпроси, свързани с неговото задържане, и че неговите специфични права и потребности се отчитат при вземането на решения, които засягат който и да е аспект от задържането му.

(72) По отношение на децата държавите членки следва да установят подходящ и мултидисциплинарен режим на задържане, с който се гарантират и опазват тяхното здраве и физическото, психическото и емоционалното им развитие, правото им на образование и обучение, ефективното и редовно упражняване на правото им на семеен живот и достъпът им до програми за насърчаване на реинтеграцията им в обществото.

(73) Всяко използване на дисциплинарни наказания, включително строг тъмничен режим, използването на усмирителни средства или употребата на сила следва да бъдат предмет на строги съображения за необходимост и пропорционалност.

(74) Когато е целесъобразно, държавите членки се насърчават да прилагат режима за задържане на ненавършили пълнолетие лица спрямо младите извършители на възраст под 21 години.

Децата и младите пълнолетни лица, намиращи се в местата за задържане, се нуждаят от специализирани гаранции, предвид техните специфични потребности, свързани с развитието, повишената им уязвимост и по-големия потенциал за успешна реинтеграция. Държавите членки прилагат широк набор от защитни мерки, уреждащи разделянето, образованието, дисциплинарните практики и психологическата подкрепа.

Освен отделното настаняване, повечето държави членки посочиха, че режимът на изтърпяване на наказанието или мярката за деца под 18-годишна възраст и, когато е приложимо, за млади пълнолетни лица на възраст между 18 и 21 години се основава на възпитателни, а не на наказателни цели, както и на предоставянето на социална и психологическа подкрепа, необходима за насърчаване на чувството за гражданска отговорност и принадлежност. Освен завършването на задължителното образование, професионалното обучение и подходящите спортни и развлекателни дейности, конкретни примери за това могат да включват открити или полуоткрити условия на настаняване; по-интензивен надзор от страна на специално обучен мултидисциплинарен персонал и по-добър достъп до него; чести и близки контакти със семейството — включително по време на домашни посещения и сесии по семейна терапия — и участие в местната общност; както и обучение за развиване на лични, емоционални и социални умения, например за насърчаване на здравословни хранителни и хигиенни навици, овладяване на агресията и агресивното поведение, предотвратяване на зависимости и изграждане на доверие в социалните отношения.

Повечето държави членки като цяло потвърдиха, че строгият тъмничен режим е предвиден като дисциплинарна мярка за предварително задържани и за осъдени лица под 18-годишна възраст. Те обаче уточниха, че това представлява крайна мярка, прилагана единствено при тежки и/или повторни нарушения, посочени в правилата на местата за лишаване от свобода. Такива нарушения включват бягство, внасяне на наркотици или други забранени предмети в центъра за задържане, отправяне на заплахи или извършване на насилствени нападения срещу служители или други задържани лица, симулиране на заболяване с цел временно извеждане от мястото за лишаване от свобода, участие в колективен акт на неподчинение и др. Някои държави членки прилагат строг тъмничен режим и по съображения за безопасност — при съмнение за самонараняване или риск от самоубийство, по здравословни причини или когато е необходимо да се защитят други уязвими задържани лица. По принцип, макар че времето, прекарано в строг тъмничен режим, трябва да бъде съразмерно с причината, поради която е наложен, максималната продължителност значително се различава — от 3 до 21 дни. В повечето държави членки продължителността ѝ е от 5 до 10 дни, докато една държава членка ограничава мярката до четири часа дневно за не повече от пет последователни дни, а друга обикновено я прилага само по време на свободното време, така че да не засяга учебните дейности. И на последно място, макар че малко държави членки действително посочиха колко често решенията за налагане на строг тъмничен режим се преразглеждат, много от тях подчертаха значението на медицинския и психологическия надзор.

В допълнение към или вместо строгия тъмничен режим няколко държави членки потвърдиха също наличието на други по-малко ограничаващи дисциплинарни мерки за деца на възраст под 18 години. Най-често срещаните от тях включват предупреждения и порицания, засилено наблюдение, конфискация или задържане на определени вещи, ограничаване на джобните средства и покупките в магазина на мястото за лишаване от свобода, ограничаване на (общите) развлекателни дейности и културни прояви, отнемане на аудиовизуални устройства (като личен телевизор), по-редки или по-кратки посещения и телефонни разговори, временно преустановяване на правото на трудова дейност и забрана за получаване на колети. Всички тези мерки са временни по своя характер с продължителност от няколко дни до няколко месеца и трябва да бъдат пропорционални на извършеното дисциплинарно нарушение. Така например проявата на неуважение към персонала или неизпълнението на задължението за почистване на килията изискват по-лека реакция, отколкото кражбата или търговията с наркотици. Някои държави членки подчертаха значението на прилагането на дисциплинарни мерки само ако възстановителните или възпитателните подходи не са дали резултат.

Общи тенденции

В държавите членки защитата на децата и младите пълнолетни лица е от първостепенна важност. Отделното настаняване от възрастни лица, задължителното образование и широкият обхват на психологическата подкрепа са широко прилагани. Ограниченията върху строгия тъмничен режим и акцентът върху контактите със семейството осигуряват последователни гаранции. Подходите към младите пълнолетни лица (18–21 години) се различават в по-голяма степен, но много системи все по-често отчитат техните специфични нужди, свързани с развитието им.

15. Специални мерки за лицата с увреждания или сериозни здравословни проблеми

(75) Държавите членки следва да гарантират, че лицата с увреждания или другите лица със сериозни здравословни проблеми получават отговарящи на техните специфични нужди подходящи грижи, сравними с предоставяните от националната система за обществено здравеопазване. Държавите членки следва по-специално да гарантират, че лицата, диагностицирани със заболявания, свързани с психичното здраве, получават специализирани професионални грижи, когато е необходимо — в специализирани институции или специални отделения на центъра за задържане под медицинско наблюдение, както и че, когато е необходимо, на задържаните лица се осигурява непрекъснатост на здравното обслужване при подготовката на освобождаването им.

(76) Държавите членки следва да полагат специални грижи, за да отговорят на потребностите на задържаните лица с увреждания или сериозни здравословни проблеми и да гарантират достъпа на тези лица по отношение на материалните условия на задържане и режимите на задържане. Това следва да включва осигуряването на подходящи дейности за тези задържани лица.

Лицата с увреждания или сериозни здравословни проблеми се сблъскват с пречки по време на задържането, поради което държавите членки са разработили различни мерки за установяване, приспособяване и подпомагане на техните потребности. Държавите членки предоставят обща информация относно предоставянето на услуги за физическо и психично здраве и въвеждат програми за справяне със зависимости от психоактивни вещества и симптомите на абстиненция. В допълнение към тези мерки най-често посочваните действия от страна на държавите членки за приспособяване на условията на лишаване от свобода към потребностите на (задържани и осъдени) лица с увреждания или сериозни здравословни състояния са свързани с осигуряване на достъпност на килиите и помещенията за настаняване, както и на общите части за лица с физически увреждания и възрастни задържани лица. Това може да включва както повдигнати тоалетни в килиите и столове за душ, така и допълнителни ръкохватки и регулируеми легла, рампи, асансьори и по-широки коридори (включително в помещенията за посещения). Някои държави членки също посочиха предоставянето на помощни средства, като патерици и инвалидни колички — макар че това вероятно се счита за част от основните здравни грижи във всички държави — докато други отбелязаха, че задържаните лица могат да получават специална помощ за справяне с ежедневието. От друга страна, специални дейности и мерки за лечение, като спортни програми, възможности за работа и др., бяха посочени само от няколко държави членки. И на последно място, повече от една трета от всички държави членки съобщиха за наличието на специализирани отделения за психично здраве и/или лечение на зависимости.

Общи тенденции

В държавите членки все по-често се признават потребностите, свързани с уврежданията, но прилагането на мерките все още се различава. Приспособяванията включват структурни промени и в някои случаи предоставяне на помощни средства или индивидуална подкрепа за подпомагане на задържаните лица при справяне с ежедневието. По-специализираните мерки, като например адаптирани дейности или специализирани отделения за психично здраве и наркотична зависимост, са по-рядко срещани.

16. Специални мерки за защита на други задържани лица със специални потребности или уязвими задържани лица

(77) Държавите членки следва да гарантират, че задържането не утежнява допълнително маргинализацията на лицата поради тяхната сексуална ориентация, расов или етнически произход, религиозни убеждения или на каквато и да е друга основа.

(78) Държавите членки следва да предприемат всички разумни мерки за предотвратяване на всяко насилие или друго малтретиране, като физическо, психическо или сексуално насилие, срещу лица поради тяхната сексуална ориентация, расов или етнически произход, религиозни убеждения или на каквато и да е друга основа от страна на персонала в центъра за задържане или на други задържани лица. Държавите членки следва да гарантират прилагането на специални мерки за защита, когато съществува риск от такова насилие или малтретиране.

В системите за задържане се срещат широк кръг уязвими задържани лица, включително възрастни хора, лица с психични заболявания, лица с риск от самоубийство, ЛГБТИК задържани лица и лица, нуждаещи се от помощ във връзка със зависимост от психоактивни вещества.

Практически всички държави членки потвърдиха, че предприемат мерки за осигуряване на безопасността на задържаните лица със специални потребности и уязвимости, било то чрез общи антидискриминационни политики и обучение на персонала, класифициране на уязвимостите и мерки за защита, индивидуални планове за грижи и реабилитация, приобщаващи дейности и повишаване на осведомеността сред останалите задържани лица, или чрез стриктно прилагане на вътрешните задължения за докладване. Когато бяха попитани конкретно за защитата на задържаните ЛГБТИК+ лица, няколко държави членки съобщиха за практически насоки за справяне с конкретни проблеми, каквито са достъпа до подходящи здравни грижи, условията за къпане, употребата на местоимения, неприкосновеността на личния живот и защитата на личните данни, обиск, насилие, тормоз и др. Въпреки това почти всички държави членки посочиха настаняването на трансджендър задържаните лица като основен предмет на внимание. Различните подходи, прилагани в това отношение, включват от разпределяне според регистрирания (правен) пол, през решение за всеки отделен случай (лични желания, съображения за сигурност, експертни оценки) или до настаняване в специални отделения или единични килии.

Като цяло държавите членки потвърдиха, че хормоналната терапия може да бъде започната или да продължи по време на лишаването от свобода.

Общи тенденции

Управлението на уязвимостите като цяло е интегрирано в дейностите на местата за задържане. Почти всички държави членки докладваха за наличието на мерки за защита на задържаните лица със специални потребности и в уязвимо положение, включително политики за недопускане на дискриминация, обучение на персонала, оценки на уязвимостта и индивидуални планове за грижи или настаняване.

17. Проверки и мониторинг

(79) Държавите членки следва да създадат улеснения за извършването на редовни проверки от независим орган, за да се оценява дали центровете за задържане се управляват в съответствие с изискванията на националното и международното право. По-специално държавите членки следва да предоставят безпрепятствен достъп на Европейския комитет против изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне или наказание и на мрежата на националните превантивни механизми.

(80) Държавите членки следва да предоставят на членовете на националните парламенти достъп до центровете за задържане, като се насърчават да предоставят подобен достъп и на членовете на Европейския парламент.

(81) Държавите членки следва също така да обмислят възможността за организиране на редовни посещения в центровете за задържане и други места за задържане за съдии, прокурори и адвокати на защитата като част от съдебното им обучение.

Надеждните механизми за инспекция и мониторинг са от основно значение за прозрачността, отчетността и предотвратяването на малтретиране.

Много държави членки прилагат тристранна рамка от вътрешни и външни, както и национални и международни контролни механизми. Тази рамка обикновено включва i) съдии, прокурори и/или инспектората към националната администрация на местата за лишаване от свобода; ii) Министерството на правосъдието като най-висш надзорен орган, омбудсман и/или специализирани агенции и комисари, натоварени с извършването на проверки в местата за лишаване от свобода и защитата на правата на задържаните, и iii) членове на националния парламент и КПИ.

Като общо правило, колкото по-независим е даден надзорен орган от националната администрация на местата за лишаване от свобода, толкова по-голяма е вероятността неговите констатации да бъдат публично оповестени или да подлежат на такова оповестяване. Почти всички държави членки съобщиха, че няма ограничения по отношение на достъпа до обекти и документи, по-специално за органите, изпълняващи

функциите на национални превантивни механизми. Някои държави членки отбелязаха, че чувствителната информация трябва да се третира като поверителна или достъпът до нея може да бъде ограничен по причини, свързани с националната сигурност, текущи разследвания, лекарска тайна и др., както и че достъпът до местата за задържане също може да бъде временно ограничен, особено ако не може да бъде гарантирана безопасността на посетителите.

На въпроса дали съществуват системи за мониторинг на спазването на гаранциите, предоставени на други държави членки в рамките на производства по Европейска заповед за арест (ЕЗА), много държави членки се позоваха на общия мониторинг на условията на задържане, а някои посочиха, че това е отговорност на съдилищата, прокуратурата или Министерството на правосъдието и др. Само една държава членка докладва, че разполага със сложна система за мониторинг в реално време на местата за лишаване от свобода, чрез която се проследява дали се спазват поетите ангажименти и се изпращат автоматични сигнали, когато това не е така. Същевременно системата активно проверява дали на новопостъпилите лица са предоставени гаранции и използва специални килии с цел предотвратяване на неспазването на тези гаранции.

Общи тенденции

Проверките и мониторинга са всеобхватни във всички държави, макар че прилагането им се различава. Независимият надзор е широко институционализиран, а външните органи играят активна роля в оценяването на условията. Механизмите за докладване и последващи действия се различават по своята ефективност.

18. Специфични мерки за справяне с радикализацията в местата за лишаване от свобода

(82) Държавите членки се насърчават да извършат първоначална оценка на риска, за да определят подходящия режим на задържане, приложим за задържаните лица, които са заподозрени или осъдени за престъпления, свързани с тероризъм и насилствен екстремизъм.

(83) Въз основа на тази оценка на риска задържаните лица могат да бъдат настанени заедно в отделно терористично крило или да бъдат разпръснати сред останалите обитатели на мястото за лишаване от свобода. В последния случай държавите членки следва да не допускат тези лица да имат пряк контакт със задържаните лица в особено уязвимо положение.

(84) Държавите членки следва да гарантират, че администрацията на местата за лишаване от свобода редовно извършва допълнителни оценки на риска (в началото на задържането, по време на задържането и преди освобождаването на задържани лица, заподозрени или осъдени за престъпления, свързани с тероризъм и насилствен екстремизъм).

(85) Държавите членки се насърчават да осигуряват общо обучение за повишаване на осведомеността за всички служители, както и обучение по разпознаване на признаците на радикализация на ранен етап за специализиран персонал. Държавите членки следва също така да обмислят осигуряването в местата за лишаване от свобода на подходящ брой добре обучени свещенослужители, които да представляват различни религии.

(86) Държавите членки следва да прилагат мерки, предвиждащи програми за реабилитация, дерадикализация и отказ от насилие в местата за лишаване от свобода, при подготовката за освобождаване, както и програми след освобождаването за насърчаване на реинтеграцията на задържаните лица, осъдени за престъпления, свързани с тероризъм и насилствен екстремизъм.

Предотвратяването на радикализацията и подкрепата за отказ от насилие са ключови приоритети в системите за задържане. Държавите членки прилагат различни подходи, които съчетават оценката на риска, специализираните мерки, обучението на персонала и междуинституционалното сътрудничество.

Повечето държави членки докладваха, че са въведени поне някои, а често и няколко конкретни мерки за справяне с радикализацията в местата за лишаване от свобода. Трябва обаче да се отбележи, че държавите членки не са приложили едни и същи мерки по еднакъв начин. Един често посочван пример е, че инструментите за оценка на риска се използват широко за идентифициране на лица, изложени на риск от радикализация или проявяващи екстремистки възгледи.

В някои държави функционират специализирани звена или отделения, предназначени за лица, за които е преценено, че са в риск от радикализация. Други системи избягват физическата сегрегация с цел предотвратяване на формирането на екстремистки мрежи, като вместо това избират да интегрират задържаните лица в общия състав на лицата, лишени от свобода.

В държавите членки също така са широко достъпни програми за дерадикализация и отказ от насилие, както и възможности за междуинституционално сътрудничество с националните служби за сигурност, полицейските органи, пробационните служби и обществените организации за наблюдение на лицата преди и след освобождаването им.

Обучението на персонала включва „основно“, продължаващо и надграждащо професионално обучение, както и широкообхватни програми, насочени към предоставяне на солидни и актуални знания и умения за оценка на радикализацията, стратегиите за превенция и стратегиите за интервенция.

Общи тенденции

В държавите членки широко се прилагат стратегии за предотвратяване на радикализацията, като оценка на риска, специализирани мерки и мултидисциплинарно сътрудничество. Някои държави членки разчитат на сегрегацията, докато други дават приоритет на интегрирането в общия състав на лишените от свобода. Въпреки някои различия в нивото на обучение на персонала, координацията между институциите като цяло е добре развита.

Заклучения, най-добри практики и следващи стъпки

Общи заключения

Сравнителната оценка на предварителното задържане и материалните условия на задържане показва, че държавите членки са създали правна рамка, която в голяма степен отразява европейските и международните стандарти. И в двете области обаче се наблюдава трайно разминаване между законодателството и практическото прилагане.

В областта на предварителното задържане повечето системи утвърждават принципа, че лишаването от свобода преди съдебния процес трябва да бъде изключителна мярка и да подлежи на преценка за необходимост и пропорционалност. Налице е широк набор от алтернативи, но въпреки това те продължават да се използват недостатъчно. Въпреки формалното признаване на задълженията за явяване и докладване, гаранцията, електронното наблюдение и ограниченията за пребиваване, съдилищата често прибегват до мерки, свързани с лишаване от свобода. Пречки като липса на доверие, недостиг на ресурси и технически ограничения намаляват ефективността на алтернативните мерки, докато инструменти за трансгранично сътрудничество, като европейската заповед за надзор (ЕЗН), продължават да се използват особено ограничено. Изискването за наличие на обосновано подозрение представлява последователна гаранция, но неговото определение и прагът за прилагането му се различават, което води до различия в степента на защита при отделните държави.

Съдилищата обикновено са задължени да излагат мотиви за решенията за предварително задържане, но качеството на мотивирането е нееднакво, като в някои случаи мотивите остават общи или шаблонни. Периодичните преразглеждания са често срещани и в правото, но тяхната ефективност не винаги е гарантирана, което създава риск те да се превърнат във формалност. Правото да бъдеш изслушан преди постановяването на предварително задържане е почти общопризнато, но достъпът до материалите по делото и защитата на поверителността, особено при съдебни заседания чрез видеоконферентна връзка, все още са предмет на загриженост. Правните средства за защита и обжалване са налични, но сроковете, яснотата на правилата и практическата им ефективност се различават значително. В много държави членки са установени максимални срокове за предварително задържане, но продължителното задържане остава често срещано предизвикателство при сложни дела. Приспадането на времето, прекарано в предварително задържане, от окончателното наказание е почти универсална гаранция, но правилата за обезщетение в случаи на оправдателна присъда остават нееднородни. Въпреки транспонирането на Рамковото решение относно ЕЗН във всички държави членки, неговото практическо прилагане остава минимално. В резултат на това чуждите заподозрени лица често остават в предварително задържане, дори когато в тяхната държава членка по произход може да бъде приложена равностойна мярка за надзор.

По отношение на материалните условия минималните стандарти за настаняване са широко установени, особено при личното пространство и достъпа до основни съоръжения. Въпреки това пренаселеността продължава да възпрепятства спазването на изискванията, което поставя много от задържаните лица в условия, които не отговарят на

международните стандарти. Политиките за разпределение обикновено имат за цел разделянето на задържаните лица според правния им статут, пола и възрастта, но ограниченията в капацитета възпрепятстват стриктното им прилагане. Спазването на хигиенни и санитарни стандарти е гарантирано, въпреки че неприкосновеността на личния живот, достъпът до топла вода и борбата с вредителите все още са слаби места. Храненето като цяло е осигурено, но различията в бюджетите водят до неравенства в качеството на хранителния режим сред местата за лишаване от свобода.

Времето извън килиите и ежедневната дейност на открито са гарантирани, но практическото прилагане се различава значително. Налице са възможности за ползотворни дейности като работа, образование и професионално обучение, но те се предоставят неравномерно, особено по отношение на лицата в предварително задържане. Осигуряването на здравни услуги е широко гарантирано, но продължават да съществуват пропуски в областта на подкрепата за психичното здраве, превенцията на самоубийствата и лечението на зависимости. Въпреки че съществуват протоколи, самоубийствата и самонараняването остават сериозни проблеми. Предприети са усилия за предотвратяване на насилието и малтретирането, включително наблюдение и обучение на персонала, но непоследователното събиране на данни и докладване ограничават ефективността на надзора.

Правата на контакт с външния свят и на правна помощ са твърдо установени. Контактите със семейството, кореспонденцията и правото на защита са в голяма степен гарантирани, а нови практики, като видеоразговори и съобразени с потребностите на децата условия за свиждане, постепенно се утвърждават. Въпреки това възможностите за цифрова комуникация остават ограничени, особено за чуждите граждани. Механизмите за подаване на жалби са добре установени и допълнени от независими органи за мониторинг, но бързината на реакция, честотата на проверките и последващите действия по препоръките се различават значително.

Специалните гаранции за уязвимите групи — като жени, деца, чужди граждани, лица с увреждания и други лица със специфични потребности — са широко признати. Те включват здравни грижи, съобразени с пола, образование, съобразено с нуждите на децата, услуги по устен и писмен превод и достъпна инфраструктура. Въпреки това остарелите съоръжения, пренаселеността и неравномерното осигуряване на ресурси възпрепятстват последователното им прилагане. Специализирани звена и програми съществуват в някои държави, но все още не са повсеместно разпространени.

Взети заедно, тези констатации показват, че повечето държави членки са създали доста солидна правна рамка както по отношение на процесуалните права при предварителното задържане, така и по отношение на материалните условия на задържане. Въпреки това трайните пропуски в практическото прилагане на установените стандарти продължават да ограничават тяхната ефективност. Продължаващите предизвикателства, свързани с пренаселеността, недостатъчното използване на алтернативи на задържането, инфраструктурните недостатъци и нееднаквата степен на защита на уязвимите групи, подчертават необходимостта от допълнителни усилия за гарантиране на пълното и действително зачитане на правата на задържаните лица.

Най-добри практики

Въпреки значителните различия в инфраструктурата, ресурсите и правните традиции, много държави са разработили **най-добри практики**, които укрепват процесуалните гаранции при предварителното задържане и подобряват условията на задържане. Тези практики могат също така да подпомогнат социалната реабилитация на задържаните лица и да послужат като модели за по-широко прилагане.

По отношение на **процесуалните права при предварителното задържане** могат да бъдат посочени следните добри практики.

- Редица държави членки са приели подробни законоустановени изисквания, задължаващи съдиите да излагат изрични и индивидуализирани мотиви при постановяване или продължаване на задържането. Това включва анализ на рисковите фактори, оценки на пропорционалността и изрично посочване на причините, поради които алтернативите на предварителното задържане (като надзор, задължения за явяване и електронно наблюдение) не се считат за подходящи. Такова задължение за предоставяне на индивидуализирани мотиви повишава прозрачността и създава по-силни гаранции срещу прекомерно или произволно предварително задържане.
- Сред добрите практики са прилагането на кратки срокове на задържане без възможност за подновяване, които изискват често съдебно преразглеждане. Автоматичните съдебни заседания предотвратяват продължителното задържане без надзор и гарантират постоянна оценка на хода на делото, риска и пропорционалността. В някои системи удължаването на задържането трябва да бъде разрешено от по-горна съдебна инстанция, което осигурява допълнително ниво на контрол.
- Усъвършенстваните цифрови системи, които проследяват процесуалните срокове, сроковете за задържане и планираните прегледи, помагат за предотвратяване на незаконосъобразното продължаване на предварителното задържане. Автоматизираните системи за предупреждение на съдиите и прокурорите спомагат за навременното предприемане на действия и намаляват административните грешки. Тези системи са особено ефективни при голям обем дела.
- Някои държави членки гарантират, че защитниците се назначават автоматично (а не по искане), независимо от финансовите възможности на заподозрения или обвиняемия, веднага щом бъде лишен от свобода. Това гарантира, че задържаните лица се ползват от бърз достъп до правна помощ през целия период на предварителното задържане, например чрез участието на защитника в ранните процесуално-следствени действия и осигуряването на ефективна защита в производствата по предварително задържане.
- Държавите членки, които разполагат с по-централизирана система за издаване и изпълнение на европейските заповеди за надзор, използват този инструмент по-често. По-централизираният подход им позволява да изграждат мрежи и да натрупват експертен опит по отношение на механизмите за наблюдение на мерките за процесуална принуда като алтернатива на предварителното задържане в други държави членки.

По отношение на **материалните условия на задържане**, могат да бъдат посочени следните добри практики.

- Няколко държави членки са въвели информационни системи, които проследяват степента на заетост и автоматично предотвратяват превишаването на капацитета на местата за лишаване от свобода. Тези инструменти подпомагат справедливото разпределение на задържаните лица между местата за лишаване от свобода и улесняват спазването на минималните изисквания за лично пространство. Мониторингът в реално време също помага на администрациите да планират преместванията, за да се избегне пренаселеността.
- По-нови места за лишаване от свобода, проектирани с подобро естествено осветление, вентилация и системи за контрол на околната среда, представляват добра практика в развитието на инфраструктурата. Такива съоръжения често разполагат с енергийно ефективни системи, настаняване в единични килии и по-добра достъпност за задържаните лица с увреждания.
- Няколко държави членки обучават персонала в подходи за динамична сигурност, основани на комуникация, изграждане на доверие, предотвратяване на конфликти и ежедневно взаимодействие със задържаните лица. Този подход намалява необходимостта от използване на физически средства за ограничаване и изолация и подобрява общото ниво на сигурност. Специализираните обучителни модули по психично здраве, межкултурна комуникация и грижи, съобразени с преживените травми, допълнително укрепват капацитета на персонала.
- Някои държави членки извършват незабавни, мултидисциплинарни медицински прегледи при постъпване, включително психологически оценки, оценки за наличие на зависимости и изследвания за инфекциозни заболявания. Ранното идентифициране на уязвимости позволява бърза намеса и намалява риска от влошаване на състоянието.
- Наличието на специализираните звена за психично здраве, в които работят психиатри, психолози и специализирани медицински сестри, представлява добра практика. Тези звена предоставят структурирани терапевтични програми, кризисни интервенции, управление на лекарствената терапия и дългосрочно лечение за задържани лица със сложни потребности, свързани с психичното здраве. Те понижават необходимостта от строг тъмничен режим за лица, намиращи се в кризисна ситуация, и подобряват непрекъснатостта на грижите.
- Някои държави членки прилагат всеобхватни рамки за предотвратяване на насилието, съчетаващи обучение на персонала, събиране на информация, програми за посредничество при конфликти и целенасочени интервенции спрямо лица с висок риск. Такива стратегии спомагат за намаляване както на насилието между задържаните лица, така и на насилието от страна на служителите спрямо задържаните лица.
- Сред добрите практики са централизираното и подробно документиране на всички случаи на използване на сила, задължителните медицински прегледи след всяко използване на сила и независимият надзор върху разглеждането на тези случаи.
- Ефективните системи на местата за лишаване от свобода гарантират, че за всяко задържано лице се изготвя индивидуален план, включващ образование, трудова дейност, здравни потребности, психологическа подкрепа и цели за социална реинтеграция. Плановите се преразглеждат и актуализират редовно с участието на мултидисциплинарни екипи, включително пробационните служби.
- Партньорствата с частни компании и организации на пазара на труда предоставят на задържаните лица професионална квалификация и реален практически труд

опит. Тези възможности значително подобряват перспективите за заетост след освобождаването.

- Контролираният достъп до цифрови инструменти за обучение — като например таблети с ограничен достъп до интернет, електронни библиотеки или акредитирани онлайн курсове — се откроява като добра практика. Тези инструменти подобряват възможностите за образование на задържаните лица, особено на децата и младите пълнолетни лица.
- Специализираните помещения за посещения, програмите за подкрепа на родителството и удължените посещения за задържани лица с малки деца подпомагат запазването на семейните връзки и насърчават семейната стабилност и благополучие. Такива практики спомагат за поддържането на положителни взаимоотношения и подпомагат реинтеграцията.
- Съчетаването на присъствените посещения с видео разговори, системи за цифров обмен на съобщения и контролиран достъп до електронна поща разширява възможностите за комуникация и намалява изолацията, особено за задържани лица от отдалечени региони или с ограничена подвижност.
- Отделните звена или специализираните услуги за подкрепа на уязвими групи създават по-безопасна среда и осигуряват целенасочени интервенции. Примерите включват звена за майки с деца, отделения за младежи с по-широк набор от образователни услуги и специализирани места за настаняване за възрастни задържани лица.
- Сред добрите практики са предоставянето на националните органи за мониторинг на местата за лишаване от свобода на неограничен достъп до всички зони, задържани лица и регистри, както и гарантирането на редовни проверки без предварително уведомяване.
- Някои държави членки изискват изготвянето на официални планове за действие в отговор на констатациите от инспекциите и въвеждат механизми за последващ контрол при оценка на напредъка по изпълнението им. Това укрепва отчетността и насърчава усилията за реформи.

Следващи стъпки

Следващите стъпки са свързани с консолидирането на постигнатия напредък на законодателно равнище, като същевременно се преодолее разликата между стандартите и практическото им прилагане в ежедневието.

Относно **предварителното задържане** националните правни рамки цялостно са в съответствие с изискванията, но на практика прибягването до предварително задържане в ЕС остава прекомерно. Принципът на предварителното задържане като крайна мярка следва да се прилага по-последователно. Решенията за налагане на предварително задържане винаги следва да съдържат индивидуализирани мотиви, за да се гарантира пропорционалност, а алтернативите на предварителното задържане, включително Европейската заповед за надзор (Рамково решение 2009/829/ПВР), следва да се прилагат по-систематично.

По отношение на **материалните условия на задържане**, справянето с пренаселеността изисква не само инвестиции в инфраструктурата, но и структурни реформи в политиката за налагане на наказания, както и по-широко използване на алтернативни наказания.

Укрепването на здравното обслужване, особено в областта на психичното здраве, превенцията на самоубийствата и лечението на зависимости, ще подобри както резултатите по време на задържането, така и перспективите за реинтеграция след освобождаването. Разширяването на достъпа до образование, професионално обучение и пълноценна работа е също толкова важно, за да се гарантира, че задържането подпомага реабилитацията, вместо да увеличава риска от рецидив.

Гаранциите за уязвимите групи трябва да намерят последователно приложение на практика чрез режими, отчитащи спецификите, свързани с пола, подходящите за деца условия, достъпната инфраструктура и специализираните услуги, съобразени с индивидуалните потребности. Използването на цифрови инструменти за улесняване на подаването на жалби, мониторинга и контакта с външния свят следва да бъде разширено, за да се повишат достъпността и прозрачността.

Механизмите за **мониторинг** на местата за лишаване от свобода също трябва да бъдат укрепени чрез осигуряване на достатъчно ресурси на независимите органи за мониторинг и предоставяне на правомощия, които да им позволяват да гарантират, че техните препоръки водят до реални подобрения.

Чрез установяване на системните предизвикателства и открояване на добрите практики настоящият доклад допринася за продължаващите усилия да се подобри спазването на Препоръката относно задържането и на международните стандарти. Неговата цел е да предостави доказателствена основа за обсъжданията по политики и да укрепи основите на взаимното доверие. Гарантирането, че предварителното задържане се използва като крайна мярка и че материалните условия на задържане зачитат човешкото достойнство, не е само въпрос на индивидуални права, а е и необходимо за ефективното функциониране на ЕЗА и, в по-широк план, за доверието в съдебното сътрудничество в ЕС.

По тази причина Комисията ще продължи да подобрява обмена на информация относно условията на задържане в държавите членки на ЕС. За тази цел ще бъдат изготвени в тясна координация със Съвета на Европа **информационни фишове по държави**, представящи ситуацията с условията на задържане във всяка държава членка.

Освен това се водят дискусии как органите за мониторинг на местата за лишаване от свобода в ЕС могат да **използват въпросника**, разработен за настоящия доклад, с цел да се повиши съгласуваността на практиките за мониторинг в целия ЕС.

Обучителните дейности по изпълнението на препоръката също ще бъдат приоритизирани. В този контекст следва да се посочи Ръководството за националните превантивни механизми от 2025 г. относно мониторинга на прилагането на Препоръката относно задържането, разработено в рамките на съвместния проект на ЕС и Съвета на Европа. <https://www.coe.int/en/web/implementation/european-npm-forum>.